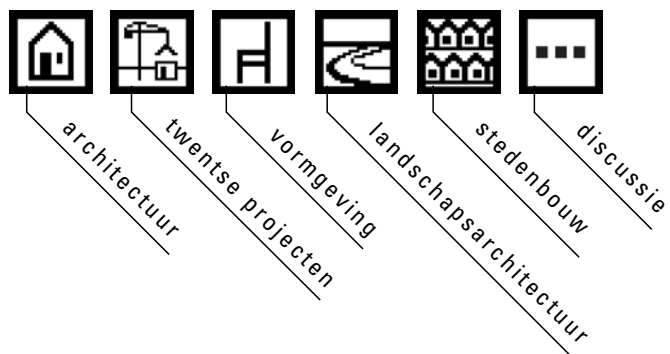

A low-angle photograph of a modern building with a glass facade and a brick building to the left. The sky is overcast. The text 'Architectuurcentrum Twente van 2007 naar 2008' is overlaid in white.

Architectuurcentrum Twente van 2007 naar 2008

Architectuurcentrum Twente van 2007 naar 2008

ArchitectuurcentrumTwente

Impressie 2007	2
Impressie 2008	3
Doelstelling en resultaat	4
Doelgroepen	5
Samenwerkingsverbanden	5
Educatie	6
Masterclasses	6
Architectuurcentrum Twente en de media	6
Bereik en publiciteit	7
Periode en plaats van de manifestaties	7
Werkplan en tijdschema	7
Financiën	8
Jaarprogramma 2008	10
Jaarprogramma 2007	10
Verantwoordelijken	11
bijlage 1 programma-overzicht 2007	14
bijlage 2 programma-overzicht 2008	33

Impressie 2007

Mede naar aanleiding van kritische opmerkingen van de Adviescommissie van het Stimuleringsfonds voor Architectuur bij de beoordeling van de subsidieaanvraag voor het jaarprogramma 2006, hebben het bestuur en de programmaraad van het Architectuurcentrum Twente in de aanloop van het programmajaar 2007 uitgebreid gediscussieerd over haar eigen functioneren en de wijze waarop het architectuurcentrum is georganiseerd. Als uitkomst van de discussies is vastgesteld dat het initiëren en uitvoeren van het jaarprogramma de kerntaak van de organisatie is. Dit jaarprogramma moet van voldoende inhoudelijk niveau zijn en moet samenhang hebben. Dit betekent scherp, creatief en innovatief zijn, primair publieksgericht zijn en daarnaast ook meer of minder deskundigengericht zijn; afhankelijk van de doelstelling en inhoud van het programmaonderdeel (zorg voor een balans in het Jaarprogramma). Deze mix van bottom-up en top-down moet altijd informatief zijn voor een breed publiek en dient zich te bevinden op de randen van het vakgebied of dienen eye-openers te zijn. De uit de programmaraad samen te stellen werkgroepen dienen zich daarvoor te verdiepen in 'the state of the art' van het onderwerp.

De programmaraad heeft in aansluiting op de gevoerde discussie, gemotiveerd en geëngageerd het Jaarprogramma 2007 ontwikkeld. Als centraal thema is daarbij gekozen voor 'Röring in Twente' met als rode draad het opdrachtgeverschap in al haar varianten. Onderwerpen die daarbij een rol spelen, zijn ondermeer: de gemeentelijke herindelingen, de herwaardering van de lokale en regionale identiteit (inclusief de toegenomen belangstelling voor het industriële erfgoed), de bij lokale overheden toegenomen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de ruimtelijke ordening, de groeiende betekenis van het particuliere opdrachtgeverschap en de zich in rap tempo voordoende landschappelijke ontwikkelingen (als gevolg van herstructurering, betekenis van water en functieveranderingen). In de uitwerking in het jaarprogramma is ingezoomd op de architectonische en stedenbouwkundige aspecten van de genoemde thema's.

Zo werd ondermeer de stedenbouwkundige effecten van het

particuliere opdrachtgeverschap in steden, dorpen en het buitengebied op de agenda gezet met als titel 'Wie let er op de burens'. Bij 'Het DNA van Twente' was er grote belangstelling voor de bespreking van succesvolle regionale, nationale en internationale voorbeelden van liefdevol hergebruik van industrieel erfgoed. Ook de lokale overheid als opdrachtgever werd behandeld in de activiteit 'Bouwen voor het Bestuur' waarbij de bouw van de talloze nieuwe Twentse gemeentehuizen werd besproken en met een rondreizende tentoonstelling in de gehele regio getoond. Onder de titel 'Boost in Twente' werd de kwaliteit van het publieke opdrachtgeverschap behandeld en werd door het tonen van goede voorbeelden de bewustwording en discussie gestimuleerd over de verantwoordelijkheid hiervoor van de lokale politiek.

Daarnaast was er in het jaarprogramma specifieke aandacht voor jong talent. Om de ontwerp kwaliteit in de regio te stimuleren werd de presentatie 'Jonge Twentse architecten bouwen' georganiseerd waarbij jonge architecten, die een eigen bureau zijn gestart, maar ook jonge architecten die bij de grotere bureaus werken, de gelegenheid kregen zichzelf te presenteren. Jong talent, maar nog geheel in de dop, kreeg met het unieke educatieproject Archi-Idols 2007, de kans om twee maanden lang, een dagdeel per week een snuffelstage te krijgen op een van de vele Twentse architectenbureaus. Het project werd eind 2007 opgestart en krijgt in het voorjaar van 2008 haar finale. De deelnemers werden geselecteerd op basis van hun ontwerp prestaties op school (de hoogste klassen van de middelbare scholen) waar zij tijdens de cvk-lessen het huis voor hun eigen idool mochten ontwerpen. De geselecteerden werken onder de hoede van professionals aan een concrete ontwerp opgave. De door een deskundige jury uitgekozen winnaar krijgt niet alleen de status van Archi-Idol 2008, maar ontvangt ook een laptop inclusief ontwerp programmatuur. De manifestatie is gericht op het enthousiasmeren van jonge mensen voor het vakgebied van de architectuur, alvorens zij een definitieve beroepskeuze maken.

Terugkerend en altijd succesvol programmaonderdeel was de expositie 'Geslaagd Ontwerp' met dit keer 15 deelnemers die

Architectuurcentrum Twente

in Enschede hun eindexamenwerk exposeerden. De activiteit 'Film en Architectuur' had deze keer aandacht voor de opmerkelijke en vooral onorthodoxe ontwerpmethodieken van de wereldberoemde architect Frank Gehry. De 'Dag van de Architectuur' is ook in 2007 in samenwerking met BNA kring Twente georganiseerd. Het landelijke thema 'Tijdelijk gebruik' werd in Twente vertaald in een rondwandeling op en nabij de Tankenberg bij Oldenzaal langs de buitenverblijven van de (voormalige) welgestelde opdrachtgevers.

In 2007 werd een start gemaakt met de uitvoering van een twee jaar durend programma (2007 en 2008) dat in opdracht van de gemeente Enschede werd ontwikkeld en mogelijk was dankzij het programma Beeldende Kunst en Vormgeving (BKV). Naast een bijeenkomst ter gelegenheid van de presentatie van het boek 'Bouwplaats Enschede' van stadsstedenbouwer Ton Schaap en architectuurfotograaf Theo Baart, werden verschillende beeldende kunstenaars onder het motto 'Gezanten' uitgenodigd op kunstzinnige wijze te reageren op typische Enschedese stads-situaties. 'Gezanten' werd veelal in combinatie met verschillende Enschedese festivals georganiseerd. Ter gelegenheid van de ingebruikneming van het voormalige V&D gebouw als 'Werkplein', werd de tentoonstelling 'V&D, een warenhuis dat werkt' gemaakt over de architect Jan Kuit die in Nederland talloze bijzondere warenhuizen voor V&D ontwierp.

De in 2006 gestarte participatie van het Architectuurcentrum Twente in het door de provincie Overijssel geïnitieerde AtelierOverijssel is ook in 2007 voortgezet (zie ook www.atelieroverijssel.nl)

Impressie 2008

Voor het Jaarprogramma 2008 is als centraal thema 'Twents Verlangen' gekozen, met als rode draad: de kansen die er voor de toekomst in Twente liggen op landschappelijk, stedenbouwkundig en architectonisch gebied. Zo wordt op landschappelijk en stedelijk gebied onderzocht hoe de ontwikkelingen in de regio zich tot de landelijk en zelfs mondiale schaal verhouden. Met het onderwerp 'Het verstedelijkte Landschap' wordt de

overloop van stedelingen naar het platteland onderzocht. Daar waar mondiaal wordt vastgesteld dat de trek naar de steden als resultaat geeft dat meer dan helft van de wereldbevolking thans in steden woont, zien we in Twente juist een omgekeerde beweging. Wat is hiervan de oorzaak en wat zijn de gevolgen voor met name het platteland. Op grotere schaal wordt gekeken hoe de kansen liggen voor een 'Park Twente'. In Twente zou een landschapspark regionale betekenis kunnen hebben. Dat kan groot- of kleinschalig zijn, op lokale of op regionale schaal. Door voorbeelden uit binnen- en buitenland te tonen kunnen de kansen voor Twente nader gepreciseerd worden. Met de activiteit 'Het water komt eraan' wordt gereageerd op de mondiale discussie over klimaatveranderingen. Naast bedreigingen - die in de discussies de boventoon voeren - zijn er natuurlijk ook kansen. De toename van waterhuishoudkundige projecten brengt het water ook in Twente dicht bij de burger. De kapitalisering van de waterfronten biedt tal van mogelijkheden op met name architectonisch gebied. Onderdeel van deze activiteit is de aandacht voor bruggen. In de achterliggende jaren maar ook in de nabije toekomst zal de toekomstige verwatering van het landschap tal van nieuwe kunstwerken vragen.

In een variant op het thema water wordt een masterclass georganiseerd voor studenten aan hogescholen en universiteiten. Onder leiding van enkele vooraanstaande ontwerpers zullen zij onder de projectnaam 'Playtime op 52°16' NB / 6°38' OL' ideeën ontwikkelen voor tijdelijke gebouwen aan de oever van de zijtak Almelo van het Twentekanaal. Deze oever zal in de masterclass als een 1 kilometer lange recreatieve oever aangeboden worden.

Daarnaast zullen in het jaarprogramma een aantal terugkerende activiteiten voorkomen. Zo zal in een pecha kucha presentatie zeven of acht jonge Twentse architecten over hun werk, ambities en passies kunnen vertellen. Een eerdere presentatie (van andere jonge architecten) in het jaarprogramma van 2007 trok veel belangstellenden, waaronder veel potentiële opdrachtgevers. Ook de reguliere expositie 'Geslaagd Ontwerp' is traditioneel onderdeel van het jaarprogramma. Deze keer, vanwege het tweede lustrum, met extra aandacht voor deelnemers aan voorgaande edities.

Aan hen zal gevraagd worden recent werk te exposeren om zo inzicht te krijgen in hun ontwikkeling. Tenslotte zal onder de noemer 'Architectuur Actueel', de rol van de architectuur besproken worden als instrument voor het creëren van citymarketing en citybranding. De focus zal daarbij liggen op de betekenis van hoogbouw en van culturele gebouwen. Op de Dag van de Architectuur zal in 2008 veel aandacht worden geven aan de grotendeels opgeleverde particuliere woningbouw in Roombeek in Enschede. Voor een uitgebreid programma zal worden samengewerkt met zusterorganisaties in Enschede.

In 2007 werd een start gemaakt met de uitvoering van een twee jaar durend programma (2007 en 2008) dat in opdracht van de gemeente Enschede werd ontwikkeld en mogelijk was dankzij het programma Beeldende Kunst en Vormgeving (BKV). In 2008 zal het uit deze middelen mogelijk gemaakte programma bestaan uit een expositie over de voormalig rijksbouwmeester ir. G. Friedhof, ondermeer architect van het Enschedese stadhuis en initiator van de zogeheten éénprocentsregeling. Onder het thema 'Enschede citybranding' zullen verschillende activiteiten worden ontwikkeld waarbij de relatie architectuur met beeldende kunst aan de orde komen. Een te ontwikkelen boek over de Enschedese architectuur kan tot die activiteiten behoren. Met de monumentencommissie Hengelo zijn gesprekken gaande over een te organiseren tentoonstelling over de wederopbouwarchitect/stedenbouwkundige W.R. van Couwelaar.

De in 2006 gestarte participatie van het Architectuurcentrum Twente in het door de provincie Overijssel geïnitieerde AtelierOverijssel is ook in 2007 voortgezet (zie ook: www.atelieroverijssel.nl). Omdat een volwaardige participatie een te grote aanslag betekent voor de beschikbare capaciteit, zal het bestuur van het Architectuurcentrum Twente zich in overleg met de provincie beraden over de mate van inzet in 2008.

Onder de noemer 'Ontwerpen aan de Netwerkstad' kon in de afgelopen jaren dankzij onder meer een financiële bijdrage van de Kamer van Koophandel Oost Nederland aan een aantal ontwerpers opdracht worden gegeven om geheel vrij een

ontwerp te maken voor een deel van de Netwerkstad (het gebied dat wordt gevormd door de steden Almelo, Borne, Hengelo, Enschede en Gronau). Dit thema is al enkele jaren een rode draad in de programmering van het Architectuurcentrum Twente. Stedenbouwkundige Pieter Jannink (van bureau Must) c.s. heeft een ontwerpidee ontwikkeld voor het grensgebied rond Haaksbergen en Duitsland. De presentatie hiervan zal hoofdzakelijk in het voorjaar van 2008 plaatsvinden. Wellicht dat in de loop van 2008 aan een volgende ontwerper een ontwerpopdracht zal worden gegeven voor een ander deelgebied uit de Netwerkstad.

Doelstelling en resultaat

Het Architectuurcentrum Twente organiseert sinds haar oprichting in 1999 uiteenlopende activiteiten met als belangrijkste doel het stimuleren van het denken over en het aanwakken van de discussie over architectuur, stedenbouw, tuin- en landschapsarchitectuur, interieurarchitectuur en vormgeving. Deze activiteiten zijn bedoeld voor een breed Twents publiek en in eerste instantie gericht op bewustwording en kennisbevordering. Het Architectuurcentrum Twente is werkzaam voor de gehele regio Twente; en dit betekent continue overschrijding van soms starre gemeentegrenzen en zelfs - waar het de Euregio betreft - landsgrenzen. De officiële doelstelling van het Architectuurcentrum Twente luidt als volgt: *Het bevorderen van de belangstelling voor architectuur, stedenbouw, tuin- en landschapsarchitectuur, interieurarchitectuur en vormgeving in de regio Twente.*

In de praktijk betekent dit dat door het organiseren van lezingen, debatten, workshops, werkconferenties, tentoonstellingen en excursies de bestaande ontwikkelingen worden geanalyseerd en nieuwe ontwikkelingen worden gevolgd en op hun belang voor de Twentse regio getoetst. Het Architectuurcentrum Twente stelt aan de orde, stelt ter discussie en is een onafhankelijk opererend kennisbevorderend instituut.

Zoals gebruikelijk worden - om de onafhankelijkheid van het Architectuurcentrum Twente te waarborgen - de onderwerpen vanuit verschillende invalshoeken behandeld, besproken en becommentarieerd.

Het architectuurcentrum zal telkens weer proberen diepgravende vragen te stellen aan alle ontwerpers en plannenmakers die zich bezighouden met de ruimtelijke omgeving in Twente en het publiek uitnodigen daarvan getuige te zijn en aan het debat deel te nemen.

Doelgroepen

‘Bewustwording’ is het sleutelwoord in alle activiteiten die het Architectuurcentrum Twente organiseert. Door middel van allerlei activiteiten wil het Architectuurcentrum Twente iedereen informeren die in vormgeving is geïnteresseerd en wil zodoende meewerken aan het verbeteren van het Twentse woon- en werkklimaat voor zover het de ruimtelijke vormgeving betreft. Door middel van de activiteiten wordt getracht een discussie op gang te brengen en de kwaliteit van het debat op een hoger peil te brengen. Het architectuurcentrum merkt dat door het bieden van informatie en gelegenheid geven tot discussie, het debat over de ruimtelijke kwaliteit van deze omgeving op een interessant niveau getild kan worden. Het Architectuurcentrum Twente fungeert als onafhankelijk en erkend platform waar overheden, opdrachtgevers, ontwerpers, bewoners en overige betrokkenen hun vraagstukken en meningen kunnen agenderen en met anderen bediscussieren.

Het publiek dat de activiteiten van het Architectuurcentrum Twente bezoekt is zeer breed samengesteld en varieert van architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, onderzoekers, theoretici/historici, studenten beroepsopleidingen tot bestuurders van de provincie en de gemeenten, beleidsmakers, politici, welstandsorganisaties, corporatiebestuurders, beleggers, VAC's, projectontwikkelaars. Maar ook het algemeen publiek, buurt- en wijkverenigingen, schooljeugd, ckv-leerlingen en particuliere opdrachtgevers behoren daartoe. Door juist het 'lekenpubliek' te enthousiasmeren, te interesseren en uit te nodigen tot engagement, wordt draagvlak gecreëerd voor een klimaat waarin kwaliteit van belang is.

Architectuurcentrum Twente

Samenwerkingsverbanden

Het Architectuurcentrum Twente onderhoudt structureel samenwerkingscontacten met de grote Twentse gemeenten. Dit resulteert ondermeer in participatie in diverse formele en informele overlegmomenten.

De subsidie die het Architectuurcentrum Twente van de Kamer van Koophandel in 2003 ontving biedt ook in 2008 nog ruimte voor het geven van een vrije ontwerpopdracht aan een vooraanstaand stedenbouwkundige of landschapsarchitect (met binding met de regio Twente) voor een deel van het gebied. Projecten die in samenwerking of op initiatief van derden worden ontwikkeld, worden tot de 'derde geldstroom' projecten gerekend. De programmaraad toetst ieder op aanvraag te organiseren project op overeenstemming met de doelstellingen van het architectuurcentrum en bewaakt de onafhankelijkheid van het instituut.

Met het Waterschap Regge en Dinkel zijn in 2006 contacten gelegd die onder meer resulteerden in een samenwerking bij de organisatie van de activiteit met het thema 'Water'. Het ligt in de bedoeling om de samenwerking met het waterschap ook in de toekomst concreet gestalte te geven.

Samen met de directeur van AKI ArtEZ Enschede zijn het Architectuurcentrum Twente de vaste juryleden in de jury van de door de Regio Twente georganiseerde jaarlijks uit te reiken 'Woonprijs Twente'. Tenslotte is de samenwerking met de Saxion Hogescholen, AKI ArtEZ te Enschede en andere universiteiten en hogescholen in Nederland vanaf 2006 nader geconcretiseerd. Deze samenwerking spitst zich met name toe op het gebied van het organiseren van masterclasses en de inzet van studenten/stagiaires bij de werkgroepen van de programmaraad (voorbereidend werk en onderzoek).

In 2007 zijn diverse bijeenkomsten bezocht, georganiseerd door de BNA-regio Oost waarbij de in de betreffende regio actief zijnde architectuurcentra de regiocoördinator informeerden over hun activiteiten. De jaarlijkse Dag van de Architectuur wordt in samenwerking met de BNA kring Twente-Oost georganiseerd. Eenmaal is in 2007 een bijeenkomst bezocht van de OLA (Overleg Landelijke Architectuurcentra). Daarnaast is

geparticipeerd in een meerdaagse excursie naar Wenen, welke veel interessante informatie opleverde, mede dankzij de uitwisseling met Oostenrijkse zusterorganisaties.

Incidenteel en soms ook structureel werkt het Architectuurcentrum Twente samen met de Regio Twente, Kunst en Cultuur Overijssel (KCO), Dienst Landelijk Gebied (DLG), Landschap Overijssel, Kunstvereniging Diepenheim, Kunstzaal Hengelo, Het Oversticht, Waterschap Regge en Dinkel, projectbureau Roombeek, projectbureau Dalmede, museum Twentse Welle, Rijksmuseum Twenthe, bibliotheek Hengelo, woningcorporaties en enkele festivals (het AKI Balenfestival, Rockarti, Gogbotfestival, Oostcultuur). In het Duitse grensgebied is samenwerking met de Bund Deutsche Architekten (BDA) en hun regio.

Educatie

Educatie is voor het Architectuurcentrum Twente een breed gehanteerd begrip. Met de georganiseerde activiteiten wordt kennis aangedragen die niet alleen voor scholieren en studenten maar ook voor het brede (niet deskundige, maar wel geïnteresseerde) publiek van betekenis is. Dat wil niet zeggen dat er geen specifieke aandacht is voor het onderwijs. Zo is eind 2005 door het Architectuurcentrum Twente contact gelegd met diverse instelling op het gebied van educatie, zoals het KCO (Kunst en Cultuur Overijssel), Space-soup (NAi) en diverse partijen uit het middelbaar onderwijs. In vervolg hierop is in 2006 door een stagiaire van de AKI Kunstacademie een inventarisatie gemaakt van mogelijke samenwerkingsverbanden waaruit een educatief programma kan worden ontwikkeld, bedoeld voor het lager en middelbaar onderwijs. Op basis hiervan is een min of meer kant en klaar lesprogramma ontwikkeld met als thema architectuur, gericht op de Twentse situatie en de directe omgeving van de leerlingen.

De in samenwerking met Saxion Hogescholen, AKI ArtEZ Enschede en andere universiteiten en hogescholen georganiseerde masterclasses kunnen uiteraard ook gerekend worden tot het thema 'Educatie'.

De in 2007 georganiseerde 'Archi-Idols' is een uniek educatief

project geweest waarbij scholieren van middelbare scholen op bijzondere wijze kennis konden maken met het vakgebied van de architectuur. Het succesvolle format zal in komende jaren herhaald gaan worden en zal ook beschikbaar komen voor andere architectuurcentra in Nederland.

De in 2002 door het Architectuurcentrum Twente ontwikkelde cursus 'Creëer je eigen woning' is in 2008 twee keer in Enschede gegeven. De succesvolle cursus zal ook in Hengelo en Almelo worden gegeven en het architectuurcentrum in Apeldoorn (Het Bouwhuis) heeft de cursus overgenomen.

Masterclasses

Een doelgroep die steeds nadrukkelijk bij de activiteiten wordt betrokken zijn de (wo-/hbo-) studenten. In de eerder georganiseerde projecten Hoogbouw in 2003, Dorpen op het zand in 2004 en Twente in the air in 2006 zijn bijzonder positieve ervaringen opgedaan.

Het succes van het format van de masterclasses - waarbij vooral de cross-over van verschillende opleiding tot interessante resultaten leidde - is voor Saxion Hogescholen en AKI ArtEZ Enschede aanleiding geweest contact te zoeken met het Architectuurcentrum Twente om te onderzoeken of structurele samenwerking mogelijk is. De masterclass over Vliegveld Twente was als pilotproject van die samenwerking ontwikkeld. In 2008 zal (als onderdeel van een uitgebreid programma) rond de te ontwikkelen visie voor de binnenstad van Hengelo een masterclass worden gehouden.

Voor de masterclass die onderdeel is van de manifestatie 'Playtime op 52° 16' NB / 6° 38' OL' luidt de opdracht: bedenk een concept en geef deze vorm, waardoor de plek een brandpunt wordt voor de Twentse dagrecreatie. Ingrediënten: water en zo'n typisch kanaalprofiel met grote bomen en verder de leegte. De werkstukken bevatten zowel stedenbouw/landschapsontwerp, architectuur/gebouwonwerp als ook het gedroomde programma.

Architectuurcentrum Twente en de media

Na enkele jaren met structurele contacten en samenwerking met het dagblad Twentsche Courant/Tubantia (met name bij de

ArchitectuurcentrumTwente

voor iedereen

Het Architectuurcentrum Twente organiseert diverse activiteiten met als doelstelling het contact met het brede publiek van betekenis te maken. Het centrum werkt samen met diverse partijen uit het middelbaar onderwijs. In 2006 door een stagiaire van de AKI Kunstacademie een inventarisatie gemaakt van mogelijke samenwerkingsverbanden waaruit een educatief programma kan worden ontwikkeld, bedoeld voor het lager en middelbaar onderwijs. Op basis hiervan is een min of meer kant en klaar lesprogramma ontwikkeld met als thema architectuur, gericht op de Twentse situatie en de directe omgeving van de leerlingen.

- • • • •
- • • • •
- • • • •
- • • • •
- • • • •

De komende ontwikkelingen worden gepresenteerd en zullen ontwikkelingen van het gebied en op het gebied van de Twentse regio worden. Het Architectuurcentrum Twente doet aan de voor, dat het centrum en is een voortdurend veranderend landschap en een voortdurend veranderend landschap en een voortdurend veranderend landschap.

Architectuurcentrum Twente

activiteiten rond de publieksprijs 'Archie') en met RTV-Oost (bij de voorbereiding en uitwerking van de programmareeks 'Bewoonbaar verklaard'), is door stopzetting, respectievelijk herhaling van genoemde activiteiten, een zekere rust ingetreden. Voor de toekomst oriënteert het Architectuurcentrum Twente zich op nieuwe of aangepaste samenwerkingvormen met deze of nieuwe partijen die kunnen bijdragen aan het publieksbereik. Met de Twentsche Courant/Tubantia is samenwerking opgestart om op enigerlei wijze bij te dragen aan een tweemaal per jaar uit te geven architectuurkatern.

Bereik en publiciteit

Minister Plasterk van Cultuur, wil volgens een bericht in de Volkskrant van 23 augustus 2007, de burger meer dan tot nu toe betrekken bij de besluitvorming over de gebouwde omgeving. Hij gaat plannen om dat te stimuleren opnemen in zijn nota over architectuur, die later zal verschijnen. Het gaat de minister niet om voor de keuze van architectuur van ruimtelijke ontwikkelingen, referenda uit te schrijven, maar wel om het publiek door middel van andere inspraakmogelijkheden te betrekken bij die keuzes.

Indien de door Plasterk bedoelde publieksrol in landelijk beleid wordt geformaliseerd, is het van belang dat het publiek ook op een onafhankelijke wijze wordt geïnformeerd. Voor onafhankelijke informatieverstrekking zijn bij uitstek de architectuurcentra in te zetten. De centra kunnen ten aanzien van specifieke projecten een rol spelen, maar zij zullen vooral moeten zorgen voor een breed ontwikkeld kwaliteitsbewustzijn bij het publiek.

Publiek wordt via diverse kanalen uitgenodigd de bijeenkomsten bij te wonen. Naast het mailbestand van het Architectuurcentrum Twente (ruim 2.200 adressen) en de homepage op het internet, worden de media - zowel regionale als landelijke - met persberichten geïnformeerd. Een groot aantal geadresseerden wordt daarnaast per e-mail herinnerd aan de aanstaande activiteit.

Bij te organiseren tentoonstellingen worden affiches gemaakt en verspreid. Speciaal voor studenten wordt de informatie via het

intranet van de opleidingen verspreid.

Vaste samenwerking is er met lokale stadsomroepen waarbij voor iedere activiteit een interview met de coördinator Peter van Roosmalen wordt uitgezonden. Tijdens de interviews wordt achtergrondinformatie gegeven en een oproep gedaan om de activiteit te bezoeken.

In 2007 is de nieuwsbrief **LXXBXH** tweemaal verschenen. De nieuwsbrief wordt gratis verspreid onder alle donateurs, sponsors en subsidiënten en geeft achtergrondinformatie over de activiteiten van het Architectuurcentrum Twente en ontwikkelingen in Twente. Het ligt in de bedoeling om ook in 2008 twee edities van de nieuwsbrief uit te geven.

Medio 2007 is de internetsite van het Architectuurcentrum Twente geheel vernieuwd en veel beeldrijker geworden. Een nieuw aspect is de op termijn te implementeren interactieve pagina waarop digitaal gedebatteerd kan worden over actuele thema's en activiteiten.

Periode en plaats van de manifestaties

Het jaarprogramma wordt gedurende het kalenderjaar zoveel mogelijk verspreid uitgevoerd, waarbij in de zomerperiode een pauze is ingebouwd. Het Architectuurcentrum Twente is werkzaam voor de gehele regio Twente. Als consequentie daarvan heeft het architectuurcentrum ervoor gekozen geen vaste locatie te kiezen voor het houden van bijeenkomsten maar telkens weer op een andere plek actief te zijn ('Wij zijn footloose'). De feitelijke locaties worden in hoofdzaak bepaald door het onderwerp waarbij een regionale spreiding wordt nagestreefd.

Werkplan en tijdschema

De inhoudelijke activiteiten worden bepaald door de programmaraad, onder goedkeuring van het bestuur. De dagelijkse gang van zaken wordt vanuit het bureau gevoerd door de coördinator. De coördinator is in dienst voor 90%. Hij is de vaste aanspreekpartner en de contactpersoon

voor het Architectuurcentrum Twente, hij realiseert de plannen van de programmaraad, uiteraard met hulp van leden van de programmaraad en/of andere betrokken vrijwilligers en hij geeft leiding aan de (freelance) projectmedewerker(s) en stagiaires. Daarnaast geeft de freelance zakelijk leider op projectbasis onder meer leiding aan evenementen, zorgt samen met de coördinator voor externe contacten en is verantwoordelijk voor het financiële management en de contacten met het bestuur. De activiteiten van de zakelijk leider zijn in hoofdzaak project gerelateerd. Vanaf 2005 verzorgt een freelance administratief medewerker de financiële administratie.

Financiën

Het bestaansrecht van het Architectuurcentrum Twente wordt naast de publieke belangstelling ook bepaald door de bereidheid bij partijen om de activiteiten financieel mogelijk te maken. Daarvoor worden bij overheden, het bedrijfsleven en particulieren verzoeken ingediend voor subsidies, sponsoring of donateurschap. De omvang van het aantal partijen dat financieel bijdraagt, is relatief groot en kent een grote regionale spreiding. Dit is van belang voor een breed draagvlak, maar is tevens een garantie voor de continuïteit van het Architectuurcentrum Twente.

Een niet altijd voor het publiek, subsidiënten en sponsors zichtbare bijdrage aan het draagvlak van het Architectuurcentrum Twente, vormt de inzet van de programmaraad. Deze groep vrijwilligers (gekwaliceerde professionals uit verschillende disciplines uit de regio) is circa 25 personen groot en vormt het hart van de organisatie. Samen zetten zij zich gemiddeld zo'n 700 uur per jaar in. Deze inzet vertegenwoordigt bij kapitalisatie een aanzienlijk bedrag, groot circa € 60.000,-. Ofschoon deze gekapitaliseerde inzet niet in de begrotingen is terug te vinden, vormt zij een wezenlijke bijdrage, zonder welke het architectuurcentrum geen bestaansrecht heeft.

De structurele financiële bijdrage van de gemeenten Almelo is in 2007 gecontinueerd. Die van de gemeenten Enschede en Hengelo zijn in 2007 verhoogd, mede vanwege de toenemende vraag aan het Architectuurcentrum Twente om als gesprekspartner deel te nemen in uiteenlopende overleg- en brainstormsessies.

De omvang van de sponsorbijdragen (bedrijfsleven) die in 2005 flink was gegroeid, heeft zich ook in 2007 kunnen stabiliseren. Voor 2008 wordt eveneens uitgegaan van een consolidering van de bijdragen. Het aantal vijftientig-euro-donateurs (particulieren) bedroeg eind 2007 circa 150. De sponsor- en donateurbijdragen worden hoofdzakelijk aangewend voor dekking van de structurele kosten.

In de begroting voor 2008 zijn enkele aanpassingen (verhogingen) doorgevoerd ten opzichte van voorgaande jaren. De verhogingen betreffen vooral de indexering van de structurele kosten waaronder de personeelskosten. De projectsubsidie die voor het Jaarprogramma 2008 bij het Stimuleringsfonds voor Architectuur is aangevraagd, is vergelijkbaar met die voor 2007 en is als zodanig in de begroting voor 2008 opgenomen.

In 2008 zullen voor relevante activiteiten projectsubsidies worden aangevraagd bij de Provincie Overijssel, voorzover die binnen het gevoerde beleid van de provincie subsidiabel zijn.

In de toenemende betekenis van 'water' in de ruimtelijke ordening speelt het Waterschap Regge en Dinkel een grote rol. In voorgaande jaren werd daarom zowel inhoudelijk als financieel een bijdrage gevraagd én ontvangen voor activiteiten die aan water gerelateerd waren. Ook in 2008 zal het Waterschap Regge en Dinkel voor enkele relevante activiteiten benaderd worden. Omdat in 2008 enkele projecten worden georganiseerd die de gehele regio betreffen, zal ook voor de financiering daarvan een beroep worden gedaan op mogelijke middelen bij de Regio Twente.

Op 1 januari 2008 waren de volgende bedrijven en instellingen sponsor of subsidiënt van het Architectuurcentrum Twente.

Architectenbureaus

Architectenbureau Harry Kamphuis, Deurningen

Architectenbureau John Velthuis, Oldenzaal

Architectenbureau Mars, Borne

Beefink - lucas - marbus architecten, Enschede

Beltman Architecten, Enschede

Bouw Consulting Twente, Enschede

Bruins & Koopman architecten, Enschede

De Witte - Van der Heijden Architecten, Enschede, Groenlo

Eelerwoude, Goor
 Groothuis Postma Architecten, Hengelo
 IAA Architecten, Almelo, Enschede
 iDX architecten, Rijssen
 Jorissen Simonetti Architecten, Rijssen
 LKSvdD architecten, Hengelo
 MAS architectuur, Hengelo
 Morsink Architecten, Ootmarsum
 Nijhoff Korfker Architecten, Wierden
 Royal Haskoning, Enschede
 schipperdouwesarchitectuur, Wierden
 Te Kieft architecten, Borne
 Ten Dam De Leeuw Architecten, Diepenheim
 Van der Jeugd Architecten, Enschede
 Van Wylick Architecten, Eindhoven

Corporaties

Almelose Woningstichting, Almelo
 Beter Wonen, Almelo
 Christelijke Woningbouwvereniging De Goede Woning, Rijssen
 De Goorse Volkswoning, Goor
 Domijn, Enschede
 Hengelose Bouwstichting Ons Belang, Hengelo
 Lucht en Licht, Haaksbergen
 R.K. Woonstichting Ons Huis, Enschede
 Stichting Jongeren Huisvesting Twente, Enschede
 Stichting Wonen Delden, Delden
 Stichting Wonen Wierden Enter, Wierden
 Stichting Woningbelangen Losser, Losser
 Stichting Woonmaatschappij Dinkelborgh, Denekamp
 Woningbeheer Sint Joseph, Hengelo
 Woningcorporatie De Woonplaats, Groenlo, Enschede
 Woningstichting Hellendoorn, Nijverdal
 Woningstichting Sint Joseph, Weerselo
 Woningstichting Sint Joseph, Almelo
 Woningstichting Vriezenveen-Westerhaar, Vriezenveen
 Woonbeheer Borne, Borne

Makelaars en vastgoed

BAM Vastgoed, Bunnik
 Euverman Temmink & Partners, Hengelo
 Landerijenbureau Kromhof Pullen, Markelo
 Leverink & Assen makelaars OG, Almelo, Borne,
 (Enschede), Hengelo, Oldenzaal
 Reggeborgh Vastgoed Beleggingen, Rijssen
 Ten Hag Bedrijfsmakelaars, Enschede
 Ter Steege Vastgoed, Rijssen

Bouwbedrijven

Aannemingsbedrijf Van Merksteijn, Enschede
 BAM Utiliteitsbouw Oost, Zwolle
 Dura Vermeer Groep, Hengelo
 Janssen de Jong Projectontwikkeling, Hengelo
 Koopmans Bouw, Enschede
 Nijhuis Bouw, Rijssen
 Plegt-Vos Vastgoedontwikkeling BV, Oldenzaal
 Vastbouw Oost, Rijssen
 VWS Bouw en Vastgoedontwikkeling, Rijssen

Diversen

Farwick Groenspecialisten, Enschede
 Gebr. van de Geest, Enschede
 Raab Karcher Eshuis, Vriezenveen
 Rabobank, Enschede, Haaksbergen

Subsidiënten

Gemeente Almelo
 Gemeente Enschede
 Gemeente Hengelo
 Kamer van Koophandel Oost Nederland
 Provincie Overijssel
 Stimuleringsfonds voor Architectuur
 Waterschap Regge en Dinkel, Almelo

Verantwoordelijken

Het bestuur

Marjan Weekhout *voorzitter*
directeur Academie Ruimtelijke Ontwikkeling en Bouw,
Saxion Hogescholen Enschede en Deventer.
0570 60 3315

Wim van Egmond *secretaris*
oud wethouder gemeente Enschede.
053 431 7526

Derk Willem Ruesink *penningmeester*
belastingadviseur bij Verhoeven Ruesink Daniel
Belastingadviseurs Enschede.
053 436 1507

Rob Beerkens *namens programmaraad*
architect/directeur MAS Architectuur, Hengelo.
074 250 5453

Han Hannink *lid*
directeur Aannemingsbedrijf Van Merksteijn, Enschede.
053 431 9466

Harm Mannak *lid*
algemeen directeur Orkest van het Oosten.
053 487 8700

Jan Platenkamp *lid*
makelaar/taxateur o.g., Almelo.
06 295 44 501

Jan Salverda *lid*
bestuurder Woningstichting Lucht en Licht Haaksbergen,
gedelegeerd bestuurder Woongroep Twente.
074 245 8300

Jan Stegink *namens programmaraad*
architect BETS architecten te Zaandam/Enschede.
053 434 8602

De programmaraad

Harry Abels *architect*
directeur/architect IAA Architecten
053 432 4418

Rob Beerkens *(voorzitter), architect*
architect/directeur MAS Architectuur
074 250 5453

Kay Behrendt *senior accountmanager Indes*
053 480 3920

Diele Biemold *woonplanoloog gemeente Hengelo*
074 277 6545

André Bijkerk *landschaps- en tuinarchitect*
053 432 5899

Robert ten Dam *architect*
directeur/architect Ten Dam de Leeuw architecten
0547 35 2000

Ypkje Grimm *stedenbouwkundige gemeente Enschede*
053 435 7733

Paul Hajenius *beeldend kunstenaar*
053 430 4596

Joop Hoogeveen
adviseur ruimtelijke kwaliteit, Hengelo
074 291 6558

Paul van der Jeugd *architect*
directeur/architect Van der Jeugd Architecten
053 435 0014

Walter Kemperman *architect*

BouwConsulting Twente

053 432 7104

Ilse Klein Brinke *architect*

directeur/architect I_KB architecten

0546 850 012

Ruud van der Koelen *architect*

Paul van der Jeugd Architecten, Enschede

053 433 3430

Josine Lentferink *grafisch vormgever*

IAA-architecten, Enschede

053 480 4444

Floor Nijdeken *planoloog*

IAA-architecten Enschede

053 480 4444

Ronald Olthof *architect*

LKSvdD architecten te Hengelo

074 266 9980

Moniek Otten *architect*

ruimtelijk vormgever IAA-architecten Enschede

053 480 4444

Theo Reitsema *architect*

directeur Reitsema & Partners architecten, Rijssen

06 482 517 06

Wanda Roskam *stedenbouwkundige gemeente Almelo.*

0546 827 444

Johan Schepers *architect, vh deken BNA*

0570 630 273

Jantine Schinkelshoek

landschapsinrichter Eelerwoude, Goor

06 48 92 5250

Martine Schipper *architect*

schipperdouwesarchitectuur te Wierden

0546 578 710

John Slot *stedenbouwkundige te Nunspeet*

053 433 8390

Jan Stegink *architect*

BETS architecten te Zaandam.

053 434 8602

Peter Timmerman *medewerker Studium Generale*

Universiteit Twente

053 433 8255

Jet van der Tol *vormgeefster*

074 266 7236

Franka Werner *stedenbouwkundige gemeente Enschede*

0544 46 2464

Piet Ziel *landschapsarchitect*

Royal Haskoning

053 483 0120

Giften en legaten

In 2005 is het Architectuurcentrum Twente officieel door de Belastingdienst erkend als een algemeen nut beogende instelling. Dit betekent dat vanaf 1 januari 2006 schenkingen aan het Architectuurcentrum Twente onbelast zijn (met dank aan Johan Cruijff en de Johan Cruijff-foundation). Hetzelfde geldt overigens voor erfenissen. Het is daarom voor particulieren te overwegen om het Architectuurcentrum Twente als begunstigde op te nemen in testamenten.

Verder zijn giften aan een algemeen nut beogende instelling aftrekbaar voor de inkomstenbelasting, al dan niet gedeeltelijk. Gewone giften zijn aftrekbaar als een bepaalde drempel wordt overschreden; giften in de vorm van termijnen van lijfrente zijn helemaal aftrekbaar. Zo is het Architectuurcentrum Twente dus op een fiscaal vriendelijke manier te ondersteunen. Voor giften in de vorm van een lijfrente is bemiddeling door een notaris vereist. De daarvoor gevraagde bemiddelingskosten worden door het Architectuurcentrum Twente gedragen.

Jaarprogramma 2008

zie ook bijlage II

Het jaarprogramma 2008 ziet er als volgt uit,

21 februari	Jonge Twentse architecten
27 maart	Bekendmaking Archi-idol 2008
17 april	Verstedelijkt landschap
15 mei	Park Twente
20 en 21 juni	Dag van de Architectuur - Roombeek
25 september	Trends (image-building(s))
sept-okt	Geslaagd Ontwerp nr. 1 - 10
30 oktober	Playtime op 52°16'NB / 6°38'OL
27 november	Het water komt eraan

voor actuele informatie wordt verwezen naar de website
www.architectuurcentrum.nl

Jaarprogramma 2007

Voor een uitgebreid overzicht zie bijlage I

Activiteiten uit het Jaarprogramma 2007

vastgesteld en voorbereid door de programmaraad van het Architectuurcentrum Twente

22 februari	Jonge Twentse architecten bouwen
22 maart	Boost in Twente - Impuls voor publiek opdrachtgeverschap
26 april	Twente de lucht in (over Vliegveld Twente)
14 juni	Het DNA van Twente
23 juni	Dag van de Architectuur
22 sept - 15 okt	Geslaagd Ontwerp
13, 14 en 15 sept	Architectuur en Film
8 november	Bouwen voor het bestuur
22 november	Regie en particulier opdrachtgeverschap
najaar	Archi-Idols 2008 - eerste ronde

Nevenactiviteiten in 2007

door het Architectuurcentrum Twente - al of niet in samenwerking met derden - georganiseerd

14 jan t/m 22 feb	expositie Tourist Landscapes - Dik Bouwhuis
7, 12 en 13 feb	cursus Creëer je eigen huis
29 maart	presentatie Kunst- en architectuurroute door het centrum van Enschede
29 maart	expositie over Jan Kuit, architect van voormalige V&D-gebouw in Enschede
23 april	Bouwplaats Enschede - boekpresentatie
12 tot 20 mei	tentoonstelling Hans van der Meer in Balengebouw
25 juni	prijsvraag Woonprijz Twente
15 september	infodag Dalmeden Hengelo
4 okt - 5 nov	Architectuur in Hengelo
5 okt t/m 6 nov	cursus Creëer je eigen huis
18 okt t/m 4 nov	expositie Twents Ontwerp
november	publicatie Architectuur in Roombeek
gehele jaar	De Gezanten

Het bureau

Peter van Roosmalen *coördinator (0,9 fte)*

Min. De Sav. Lohmanlaan 52, 7522 AR Enschede, 053 433 4232

Tom de Vries *zakelijk leider (op freelance-basis)*

Smedenstraat 272, 7411 RC Deventer, 0570 67 0643

Biagina Principato *projectmedewerker (op freelance-basis)*

Weth. Nijhuisstraat 238, 7545 NP Enschede, 053 431 6100

Vaya Nijhof *bureaumedewerker (op freelance-basis)*

Thomas de Keyserstraat 135, 7545 BD Enschede, 053 432 5836

Nathalie Groot Kormelink

projectmedewerker (op freelance-basis)

architect te Enschede

Haaksbergerstraat 149-210, 7513 EL Enschede, 053 4 30 4632

Dick ten Kate *administrateur (op freelance-basis)*

C. Speelmanstraat 35, 7535 ZA Enschede, 053 476 3389

Inge Rensink *onderhoud website (op freelance-basis)*

Stagiaires *diverse stagiaires van uiteenlopende opleidingen*

ArchitectuurcentrumTwente

V&D, een warenhuis dat werkt
*Expositie over Jan Kuyt (1884-1944),
huisarchitect van V&D*

Tourist Landscapes - Dick Bouwhuis *expositie*

11 januari t/m 22 februari 2007

Een bijzonder en divers activiteitenprogramma rond een fototentoonstelling over hedendaagse fotografie en landschap. De tentoonstelling is een samenwerking tussen Kunstcentrum Hengelo, Kunst en Cultuur Overijssel en Architectuurcentrum Twente.

locatie Kunstcentrum Hengelo, Industriestraat 17a, Hengelo

Jonge architecten bouwen.

Nieuw elan in Twente *presentatie*

22 februari 2007

Jonge architecten, dat wil zeggen niet ouder dan veertig jaar, werkzaam op een Twents bureau of eigenaar van een eigen bureau, waren uitgenodigd om in tien minuten volgens het pecha kucha systeem een flitspresentatie te geven. Aan de hand van veel beelden presenteerden zij in een persoonlijk verhaal hun ambities, hun visies en architectuuropvattingen.

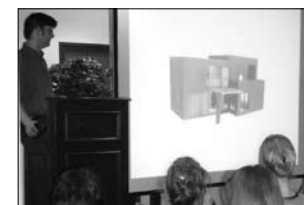
Drie van hen richtten enige tijd geleden hun eigen bureau op, al of niet samen met een ander. Dit waren **Theo Reitsema** van *Reitsema & Partners uit Rijssen*, **Martine Schipper** van *schipperdouwesarhitectuur uit Wierden* en **Hein Jan Geerdink** van *project DWG uit Enschede*. De overige vijf deelnemers zijn in dienstverband werkzaam op Twentse architectenbureaus. Dit waren **Robert ten Dam** van *ten Dam/de Leeuw Architecten uit Diepenheim*, **Bob Hebben** van *Beltman Architecten uit Enschede*, **Carla Kamphuis** van *Leijh, Kappelhoff, Seckel, van den Dobbelsteen Architecten uit Hengelo*, **Walter Kemperman** van *Bouw Consulting Twente uit Enschede* en **Wouter Zwerink** van *IAA Architecten uit Enschede*.

De frisheid en soms onbevangenheid waarmee de deelnemers zichzelf presenteerden, was opmerkelijk en soms zeer persoonlijk. Zo gaf Bob Hebben van zichzelf een soms hilarische karakterschets en gaf hij inzicht in zijn ontwerpmotivaties die soms tot letterlijke vertalingen van een conceptuele gedachte leidden. Opmerkelijk was ook de presentatie van Robert ten

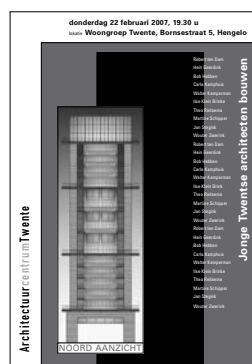
Dam, die zich beperkte tot het bespreken van twee projecten. In een recent gerealiseerd woonwerkhuis in Markeveld toonde hij zijn betrokkenheid bij het Twentse landschap en uit een ontwikkelingsproject in Sao Paulo - Brazilië - zijn grote maatschappelijke betrokkenheid. Hein Jan Geerdink liet met zijn projecten zien dat ook in hedendaagse architectuur bijzondere belevingskwaliteiten mogelijk zijn zoals hij die ook aantreft in de door hem getoonde oude en veelal organisch ontstane architectuur.

Anderen gaven uitsluitend een beeld van de door hen (mede) ontworpen projecten. Daarbij werden de door hen gehanteerde ontwerputgangspunten benadrukt die soms direct uit de opdracht of uit de locatie voortkwamen, maar soms ook werd een hoger schaalniveau gehanteerd om het ontwerp te verklaren. Dan kwam bijvoorbeeld de Twentse architectuurtraditie aan de orde. In een aantal presentaties zaten overeenkomsten, die wellicht als architectuurtrends aan te merken zijn. Zo werden diverse ontwerpen getoond van vrijstaande gebouwen - veelal woningen - die verwantschap tonen met de boerenschuur. Een landelijk te herkennen trend waarbij vaak uitbundig hout wordt toegepast voor de materialisatie van de schil van het object. Ook zagen we meerdere malen de schuine gevel, soms voorover, soms achterover hellend. Dit ontwerpmiddel werd opmerkelijk vaak toegepast in de inzendingen voor de prijsvraag Hoogh Hengelo.

Woongroep Twente had in 2006 de ideeënprijsvraag 'Hoogh Hengelo' uitgeschreven voor het ontwerpen van een hoogbouwproject aan de Bornsestraat, vlak naast het kantoor van Woongroep Twente. Hiervoor waren tien jonge Twentse architecten (waaronder de deelnemers aan de pecha kucha presentatie) uitgenodigd om onder motto een ontwerp in te dienen. Aan het eind van de bijeenkomst kreeg **Jan Salverda** het woord. Salverda is bestuurder bij de Woongroep Twente en tevens bestuurslid van het Architectuurcentrum Twente. Als lid van de jury van de prijsvraag Hoogh Hengelo, gaf hij een korte samenvatting van de wedstrijd en de twee winnaars die een vervolgopdracht krijgen om hun inzending nader uit te werken. Woongroep Twente heeft van de inzendingen een boekje samengesteld waarvan het eerste exemplaar door Salverda werd uitgereikt aan **Peter van Roosmalen**, coördinator van het

ArchitectuurcentrumTwente

Architectuurcentrum Twente. Saverda benadrukte daarbij nog eens het belang van het architectuurcentrum voor de ontwikkeling van architectonische kwaliteit in Twente. Na afloop kreeg iedere bezoeker een exemplaar van het boekwerkje.

locatie Kantoor van Woongroep Twente, te Hengelo.

opkomst 120 personen

Creëer je eigen huis *cursus*

7, 12 en 13 februari 2007

ontwerp: architectenbureau 'project DWG'

Architectuurcentrum Twente

ontwerp: Erick van Egeraat Associated Architects

ontwerp: Liong Lie

In het wederopbouwplan voor Roombeek is een belangrijke plaats ingeruimd voor particulier opdrachtgevers. Het zelf bouwen van een huis is een enerverende, complexe zaak die menige particuliere opdrachtgever hoofdbrekens kost. Het formuleren van de eigen wensen, het kiezen van een architect, het vaststellen van het beschikbare budget, het contract met de aannemer, zijn stuk voor stuk vragen die wel eens voor een slapeloze nacht kunnen zorgen. Gelukkig zorgt het Projectbureau Roombeek dat er onafhankelijke bouwadviesbureaus komen die inzake deze problemen adviezen zullen geven.

Het mogen bepalen van hoe je eigen woning er uit gaat zien, van binnen, maar ook van buiten, is een unieke kans. Maar om deze echt te benutten moet je meer doen dan alleen maar een catalogus van een makelaar of bouwbedrijf inzien - je moet er achter komen wat voor mogelijkheden er zijn als je je fantasie mag gebruiken om vorm te geven aan het huis waarin je waarschijnlijk tientallen jaren zal wonen, wat in ieder geval ook voor volgende generaties bewoners onderkomen biedt, en waar je burens op uitkijkt.

De cursus is ontwikkeld door het Architectuurcentrum Twente en werd gedurende drie dagen in opdracht van het Projectbureau Roombeek gegeven. Cursusleider was **Nathalie Groot Kormelink** van *Sparc-architects*.

- **Algemene inleidingen** op 7 februari:
over architectuur door diverse architecten.
- **Eerste cursusdag** op 13 maart:
'Architectuur zien' door **Irene Sloets**, *kunsthistorica*.
'Huis op maat of confectie' door **Leon Brokers**, *architect*.
'Het bouwproces' door **Gooike Postma**, *architect*.
- **Tweede cursusdag** op 20 maart:

'Past je huis in de straat'

door **David Diederiks**, *stedenbouwkundige*.

'De bouwbegeleiding'

door **Marga Brunninkhuis** van *Stedelijk Wonen*.

'De bouw van het huis'

door **Ebo van der Molen**, *aannemer*

locatie Projectbureau Roombeek, Voortsweg 133, Enschede

deelnemers 14 personen.

Impuls voor publiek opdrachtgeverschap -

Boost in Twente *discussie*

22 maart 2007

Het rijksmotto 'Centraal wat moet, decentraal wat kan', heeft ongetwijfeld effect op de kwaliteit van het publieke opdrachtgeverschap. Maar 'kwaliteit' blijkt inmiddels ook een concurrentiemiddel te zijn tussen semi-publieke partijen zoals onderwijs- en gezondheidsinstellingen. Burgers zijn klanten geworden. En die kun je met kwaliteit aan je binden. Dat bleek tijdens de door het Architectuurcentrum Twente georganiseerde debatavond in het nieuwe ROC-gebouw in Almelo. Het debat over de rol en kwaliteit van het publieke opdrachtgeverschap, was door het Architectuurcentrum Twente onder de titel 'Boost in Twente' in twee delen geknipt. Ter introductie werd door **Huub Isendoorn** *oud wethouder van Almelo*, een aantal opdrachtgevers ondervraagd over hun ervaringen met recent opgeleverde projecten of projecten die nog in de ontwikkelingsfase verkeren. Naast **Henk Leevers** van *het ROC in Hengelo* waren dat **Bert Vos** en **Alp Buitelaar** van *het Medisch Spectrum Twente* en **Frits Locher**, die *namens de gemeente Hengelo* betrokken is bij het project Hart van Zuid. Het tweede deel van de avond werd ingenomen door de professionals die als wetenschapper, architect of projectmanager beroepsmatig betrokken zijn bij het realiseren van projecten in de publieke sfeer.

André Doree *hoogleraar markt- en organisatievormen op de Universiteit Twente*, ging in zijn inleiding verder in op de rol van de overheid bij publiek opdrachtgeverschap. Volgens hem zal een nieuwe generatie de kloof tussen ontwerpers

en bestuurders moeten dicht. Doree onderkent publiek leiderschap, ondernemerschap en opdrachtgeverschap. Voor een goed leiderschap zijn passie en visie nodig waarmee praktische bezwaren overstegen kunnen worden. Goed publiek ondernemerschap bestaat uit het vermogen om partijen goed te kunnen mobiliseren en te verbinden, kwaliteit te kunnen borgen en verantwoordelijkheden te kunnen delen. Als publiek opdrachtgever is de overheid volop in beweging en worstelt zij met de vele regels, het vaststellen, besteden en bewaken van de budgetten, de inspraak van het publiek en haar rol in de opkomende publiek private samenwerkingsverbanden (PPS). Volgens Doree is het ontwikkelen van nieuwe arrangementen dé uitdaging voor de toekomst.

Hans ter Beek *architect en directeur bij Op ten Noort Blijdenstein architecten en ingenieurs in Utrecht*, meent dat publiek opdrachtgeverschap niet gaat over constructies maar over samenwerken. Het belang van de opdrachtgever staat voorop en bestaat uit drie elementen: tijd, kosten en het plan. De ontwerper kan daarbij twee middelen hanteren: enerzijds het afdwingen van het publieke belang en anderzijds het werken met structuren in het door hem genoemde contextualisme. In de twee voorbeelden die Ter Beek noemt (het bedrijvenpark 'Campus Westermaat Hengelo' en de ontwikkeling van het stedenbouwkundige plan voor het 40 hectare grote gezondheidspark in Hengelo) en waar zijn bureau bij betrokken is, hebben beide aspecten een doorslaggevende rol gespeeld. Door de mens centraal te stellen, wist Ter Beek partijen op één lijn te krijgen en kon een samenhangend en kwalitatief hoogwaardig plan gemaakt worden. 'Dankzij PPS!', aldus Ter Beek die tenslotte concludeert dat voor een hoogwaardige eindkwaliteit bij publiek opdrachtgeverschap de ontwerper meer betrokken zal moeten zijn bij de samenwerkingsprocessen.

Matthijs Bakker *projectmanager bij PRC Bouwcentrum en als zodanig betrokken bij enkele grote projecten in Twente*, reageerde in zijn betoog op de veronderstelling dat de projectmanager een nieuwe kaste dreigt te worden in het bouwproces. Volgens Bakker is de vraag of er hele of halve opdrachtgevers zijn onzinnig: 'wie betaalt, bepaalt' is zijn motto, dat aan duidelijkheid

niets te wensen overlaat. De (professionele) opdrachtgever kan wel 'handjes' inhuren in de vorm van een projectmanager. In het traditionele bouwproces is het de architect die die rol vervult, maar volgens Bakker kan de architect wellicht té betrokken zijn bij zijn eigen vakgebied om alle belangen van de opdrachtgever goed te kunnen behartigen. Die belangen van de publieke opdrachtgever betreffen primair de functionaliteit van een ontwerp. Maar volgens Bakker moet hij wel een visie hebben die naast de functionele aspecten tot een kwalitatieve meerwaarde van het ontwerp moet leiden. Het is aan de projectmanager om te zorgen dat de opdrachtgever bewuste keuzes maakt als die meerwaarde effect gaat krijgen op de functionele aspecten. De projectmanager is vervolgens aan bod om het uiterste uit alle deelnemende bouwpartners te halen. Maar hij moet hen daar ook de ruimte voor geven.

Harry Abels *architect en directeur bij IAA architecten in Enschede en tevens programmaraadslid van het Architectuurcentrum Twente*, gaf het publiek tot slot een aantal voorbeelden van goed publiek opdrachtgeverschap. Het 'meer' bij de opdrachtgever ontstaat volgens Abels vaak spontaan. Enkele voorbeelden uit zijn betoog: Saxion Hogeschool in Enschede, ROC Twente in Hart van Zuid te Hengelo, ROC aan de Postjesweg in Amsterdam en het Medisch Spectrum Twente in Enschede. Alle door Abels getoonde voorbeelden van publiek opdrachtgeverschap tonen een gerealiseerde meerwaarde. Soms in architectonisch of stedenbouwkundig opzicht, maar vaak ook in gebruiksmogelijkheden voor het publiek. In alle voorbeelden is dan ook sprake van een publieke opdrachtgever die koos voor 'meer' en die zich niet beperkte tot alleen maar de functionele aspecten.

Paneldiscussie

Uit de afsluitende paneldiscussie bleek dat voor de publieke opdrachtgever - naast ideële motieven - ook commerciële overwegingen in toenemende mate aan de orde zijn. Het trekken van 'klanten' wordt belangrijker naarmate hun aantal het door de overheid beschikbaar gestelde budget bepaalt. Daarmee krijgt het publieke opdrachtgeverschap steeds vaker private kantjes. Synergie, die als gevolg van een vruchtbare en elkaar inspirerende samenwerking tot de klassieke meerwaardevergelijking $1+1=3$

ArchitectuurcentrumTwente

leidt, is volgens Abels niet vanzelfsprekend maar wel van belang. Het is aan de overheid om op een hoger niveau de identiteit van stad en/of streek te behouden en te ontwikkelen.

locatie Het nieuwe ROC-gebouw in Almelo

opkomst 100 personen.

Jan Kuyt, architect

van het voormalige V&D-gebouw in Enschede *expositie*

29 maart 2007

Het voormalige V&D gebouw in het centrum van Enschede heeft na jarenlange leegstand een nieuwe functie gekregen. Het gebouw is als Werkplein in gebruik genomen door diverse instanties die zich richten op werk en inkomen. Daarmee krijgt het publiek opnieuw toegang tot een opmerkelijke en karakteristiek gebouw, een ontwerp uit 1939 van de architect Jan Kuyt. Het gebouw, dat niet alleen tot de hoogtepunten in het stadsbeeld behoort, maar ook exemplarisch is voor veel vooroorlogse warenhuizen, was jarenlang een regionale trekpleister met zijn glazen liften met liftboy en beroemde lunchroom met discobar die fungeerde als dé ontmoetingsplek voor jong en oud in Enschede. Het pand maakt onderdeel uit van een serie warenhuizen die Kuyt in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw heeft ontworpen in zijn functie als huisarchitect van het warenhuisconcern Vroom en Dreesmann. In deze functie heeft hij een belangrijke rol gespeeld bij de vormgeving van warenhuizen. Met veel oog voor detail ontwierp hij in totaal 11 warenhuizen, waaronder de V&D van Amsterdam, Utrecht, Haarlem en Maastricht.

In de tentoonstelling werd de architectuur van Kuyt belicht met als speerpunt een fototentoonstelling van de V&D in Enschede in zijn oude glorie met zijn bijzondere details, zoals de grote lichtkoepel, het trappenhuis en glas in lood. Twaalf grote panelen, met daarop foto's en achtergrondinformatie over de verschillende V&D-ontwerpen waren opgehangen achter de gevelbeglazing op de begane grond. Zo kon het Enschedese publiek en passant kennis nemen van de expositie. Een ander belangrijk onderdeel van de tentoonstelling was de participatie van het publiek. Middels een oproep in huis aan huis en regionale kranten werden foto's verzameld uit de glorie van de oude V&D en binnen

het Werkplein op de begane grond geëxposeerd. Er is ook veel gebruik gemaakt van het bekende fotoarchief van **Henk Brusse**.

locatie Werkplein aan het kruispunt de Graaff in Enschede

Kunst- en architectuurroute

door het centrum van Enschede *presentatie*

29 maart 2007

Een verrassende ontdekkingstocht van anderhalf uur door het centrum van Enschede waarin de bezoeker kennismaakt met de belangrijkste kunstzinnige en architectonische hoogtepunten van de stad. VVV Enschede, de gemeente Enschede, het 24-uursmuseum en het Architectuurcentrum Twente hebben de route uitgezet. Het 42 pagina's dikke boekwerkje geeft een toelichting op de te ontdekken objecten en gebouwen.

Bouwplaats Enschede *discussie*

23 april 2007

presentatie van het boek 'Bouwplaats Enschede'

uitgave van NAi Uitgevers

auteur Ton Schaap *stadsstedenbouwer van Enschede*

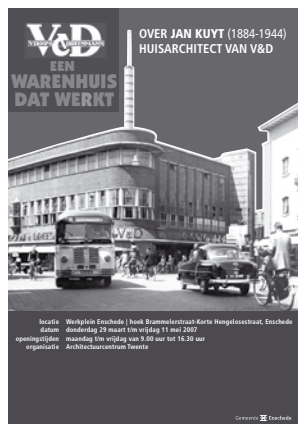
fotograaf Theo Baart

Aan de presentatie in de brandweerkazerne aan de Hengelosestraat in Enschede werd een discussie gekoppeld over de toekomst van Enschede. Daarvoor waren een aantal lokale bestuurders, makelaars, opdrachtgevers, beleidsmakers uitgenodigd die onder leiding van **Han Pape**, *hoofdredacteur van het regionale opinieweekblad De Roskam*, hun ideeën en opvattingen etaleerden. Tijdens de bijeenkomst werd een luchtballon (zeppelin) opgelaten tot een hoogte die overeenkwam met de verwachte hoogbouw.

Ook werd er een computersimulatie getoond met beelden van Enschede waarin hoogbouwprojecten waren gemonteerd.

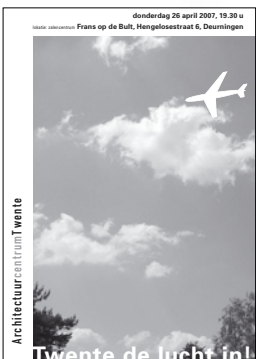
locatie brandweerkazerne aan de Hengelosestraat in Enschede.

opkomst 150 personen

ArchitectuurcentrumTwente

Over de gebiedsontwikkeling van het Vliegveld Twente discussie

26 april 2007

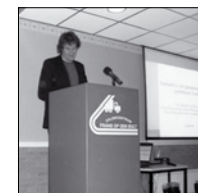
Voor de toekomst van het vliegveld Twente is voorlopig eerst gekozen voor een proces en nog niet voor een concreet plan. Volgens wethouder **Eric Helder** is het dus ook nog mogelijk dat het gebied zich ontwikkelt zonder een vliegveldfunctie. Daarmee reageerde hij op 26 april tijdens een door het Architectuurcentrum Twente georganiseerd debat op de sprekers die op uiteenlopende wijzen mogelijke en zelfs onmogelijke ontwikkelingsvarianten aandroegen. Het debat stimuleerde het 'out of the box' denken om zo een dreigende, eenzijdige fixatie op 'vliegen' te doorbreken. 'Neem de tijd!' Dit advies werd door discussieleider **Pieter Jannink** nogmaals uitgesproken aan het eind van de avond die door een kleine honderd belangstellenden werd bezocht. In het zalencentrum van Frans op den Bult, aan de rand van het vliegveld, gaven ook de andere twee inleiders hun adviezen aan de zaal en aan wethouder Helder. Zo vond **Jacques van Dinteren** van *Royal Haskoning* dat het nodig is om continue ideeën te blijven produceren en gaf *landschapsarchitect Marcel Eekhout* als belangrijkste tip mee om in alle plannen gebruik te maken van de grote ruimte van het gebied. De tips vormden de afsluiting van een avond die de 'ruimtelijke kwaliteit en gebiedsontwikkeling' als thema had en die een vervolg was op de in november 2006 georganiseerde masterclass.

Pieter Jannink, *stedenbouwkundige bij bureau Must* en één van de drie masters bij de masterclass, memoreerde in zijn inleiding kort de resultaten van die masterclass. Een tiental studenten van diverse opleidingsinstituten werkten toen drie mogelijke scenario's uit (zie ook het verslag uit 2006 onder het thema 'masterclass Hoogvliegers'). Het scenario 'Vrijstaat' maakte van de huidige gesloten situatie een open podium waarop als nieuw plein voor Twente alle Twentenaren elkaar bij allerlei activiteiten kunnen ontmoeten. Het scenario 'Ecologische binnentuin' biedt ruimte aan ecologie, natuur en milieu en maakt van het gebied een regionaal ecologisch park. Tenslotte was het scenario 'Metropolis' het meest opvallende resultaat

van de masterclass. Hierbij was een visie voor de komende honderd jaar uitgewerkt en werd het gebied ontwikkeld als een verweving van landschapspark met een intensieve stad en met een nieuw stedelijk centrum voor de regio. Jannink concludeerde dat de scenario's misschien wat kort door de bocht waren uitgewerkt en een hoog dromerig gehalte hadden, maar dat ze wel inspirerend waren en 'iets' op de agenda zetten. Het gaf in iedere geval aan dat het gebied voor héél Twente betekenis heeft en moet hebben, dat het vliegveld aan het publiek moet worden teruggegeven en vooral dat het een unieke, eenmalige kans is. Om die kans optimaal te benutten is het van groot belang om voor de planontwikkeling ruim de tijd te nemen. 'En geef bij de overdracht van het gebied een groot feest voor heel Twente, om zo het belang ervan te onderstrepen' aldus een optimistische Jannink.

Marcel Eekhout, *landschapsarchitect bij het bureau Parklaan* *Landschapsarchitecten* schetste in zijn inleiding het proces en de planontwikkeling van een mogelijk vergelijkbare opgave. Hij was betrokken bij de herinrichting van een deel van de Utrechtse Heuvelrug waar veel militaire terreinen en gebouwen hun functies verloren. Op basis van natuurlijke en militaire patronen, de regionale en lokale draagkracht en het culturele geheugen, werd een nieuw landschap met culturele, economische en landschapsarchitectonische waarden ontwikkeld met ruimte voor wonen, natuur en recreatie. Volgens Eekhout waren er veel overeenkomsten te herkennen tussen het Utrechtse voorbeeld en de Twentse situatie. Zijn advies was dan ook een stappenplan te ontwikkelen met als eerste stap een uitgebreide inventarisatie, vervolgens een goede beschrijving en tenslotte een transformatieplan te ontwikkelen waarbij hij een voorkeur uitsprak voor een ontspannen woonwerklandschappelijke planvorming.

Jacques van Dinteren, *productmanager Economie & Ruimtelijke Investerings bij Royal Haskoning*, relateert de huidige focus op de economische haalbaarheid van een vliegveld: 'Een vliegveld is iets anders dan een winkelcentrum'. Opvallend noemt hij het verschil in benadering: 'In tegenstelling tot de ontwikkeling van een woonwijk waarbij uitgebreide studies worden verricht, wordt bij dit soort projecten vreemd genoeg de methode van de

Architectuurcentrum Twente

achterkant van een bierviltje gebruikt'. Op basis van een aantal - vooral Engelse - voorbeelden, schetst hij de volgende scenario's:

- de ontwikkeling van een luchthaven met een bedrijventerrein,
- een grootschalig werklandschap,
- een grootschalige multifunctionele ontwikkeling.

Hij noemt daarbij de ontwikkeling van arbeidsplaatsen en stelt dat bij een vliegveld met 4 miljoen passagiers per jaar dit 1000 tot 8000 arbeidsplaatsen kan geven. Maar dat bij een volledige gebiedsontwikkeling zónder vliegveld (zoals een werklandschap naar Engels voorbeeld van 310 ha) het aantal nieuwe arbeidsplaatsen 1250 tot 2500 kan zijn. In zijn conclusies stelt Van Dinteren dan ook dat in de verschillende opties het aantal arbeidsplaatsen vergelijkbaar kan zijn. Volgens hem ontbreekt consensus over de economische effecten en vraagt hij zich af of er überhaupt wel een markt voor is ('Waar zijn dan die investeerders?'). Hou daarom een worstcase scenario achter de hand, is zijn advies.

Eric Helder, wethouder *Economische Ontwikkeling van de gemeente Enschede*, noemt in zijn inleiding allereerst nog eens de doelstelling bij de herontwikkeling van het grote en mooie gebied:

- de werkgelegenheid herstellen,
- een hoogwaardige kwalitatieve invulling van een 490 hectare groot, strategisch gebied dat, hoewel gelegen binnen Enschede's grondgebied ligt, effecten heeft op alle omliggende gemeenten.

In het richtinggevend besluit is de volgende verdeling vastgesteld: 250 ha voor een vliegveld, 50 ha voor woningen op de Zuidkamp, 120 ha voor recreatie, 60 ha voor een airport bedrijvenpark met kwaliteit en 10 ha voor kleine gebieden. Voor mogelijke inrichtingsvoorstellen zijn ontwerpateliers gehouden waaraan ondermeer de Rijksbouwmeester deelnam en zijn door ondermeer Landschap Overijssel concrete voorstellen gedaan. De huidige stand van zaken is als volgt: van mei tot oktober 2007 worden de Milieu Effect Rapportage (MER) en een Maatschappelijke Kosten Baten Analyse (MKBA) gemaakt, inclusief varianten met en zonder vliegveld. Vervolgens zullen van medio 2007 tot medio 2008 de onderhandelingen met contract exploitanten worden gevoerd en zal in november 2007 het maatschappelijk debat worden gevoerd. In het voorjaar van 2008

volgt het te nemen luchtvaartbesluit en de streekplanherziening waarna medio 2009 een burgerluchthaven, die voldoet aan de eisen, mogelijk is.

Helder memoreert de bespreking met voormalig minister Zalm. Daarin werd duidelijk dat de gemeente Enschede geen eigenaar van het gebied is en dat het rijk met het GOB (Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf) zal participeren in de gebiedsontwikkeling. Overigens vindt Helder het een gebrek dat er geen nationale visie is op regionale luchthavens.

Het debat met de inleiders en het publiek werd onder leiding van Pieter Jannink gevoerd. Om de discussie op gang te brengen poneerde Jannink de vraag of het niet beter was om het hele gebied schoon te maken, te slopen en helemaal opnieuw te beginnen. Nee, volgens Marcel Eekhout, je moet altijd iets van het verleden laten zien om zo draagvlak te creëren. Ook wethouder Helder vindt dat de collectieve betekenis van het gebied in stand moet blijven. Hij vindt bovendien dat het gebied sowieso veel opener wordt met een plan waarin landschappelijke kwaliteiten zichtbaar worden. Het hek zoals dat nu om het militaire terrein staat zal een stuk kleiner zijn als het alleen om de luchthaven staat. Herrie en rust hoeven elkaar volgens hem niet in de weg te zitten, als er maar een integraal plan ontwikkeld wordt. Hoewel er in de eerste richtinggevende besluit 60 hectares voor een bedrijvenpark is gereserveerd, is er in het 490 hectares grote terrein naast een vliegveld ook veel ruimte voor groen. En, zo houdt hij het publiek voor, realiseer je dat als er geen luchthaven komt, de druk op het gebied alleen maar groter wordt. Dit roept bij Jacques van Dinteren de vraag op of de regio die bedrijventerreinen eigenlijk wel nodig heeft. Op de vraag uit de zaal of het wel verstandig is om midden in de netwerkstad een luchthaven te willen in plaats van een goed ontwikkeld verblijfsgebied met daarin werkgelegenheidsmogelijkheden, antwoordt Helder dat de luchthaveninfrastructuur er nu eenmaal al ligt, dus waarom zou je dat niet gebruiken. Bovendien hebben we al een kennispark. Van Dinteren oppert dat een luchthaven in Twente eerder 'nice to have' dan een 'need to have' is. Dat brengt Pieter Jannink tot de slotvraag aan ieder van de deelnemers: 'Wat is uw tip voor de toekomst?' Van Dinteren meent dat het aandragen van

ideeën nodig blijft voor een vitale discussie en een optimale gebiedsontwikkeling. Landschapsarchitect Eekhout benadrukt de kans die de grote ruimte biedt. Maak daar gebruik van! Jannink zelf roept nogmaals op om de tijd te nemen en herhaalt zijn voorstel om bij de overdracht van het terrein een groot volksfeest op de landingsbaan te organiseren om zo een nieuwe toekomst voor het gebied te markeren.

locatie Zalencentrum van Frans op den Bult, in de directe omgeving van de voormalige vliegbasis.

opkomst 100 personen

Han van der Meer in Balengebouw

Levende Erven *expositie*

12 tot 20 mei 2007

In samenwerking met het Architectuurcentrum Twente was op het Balenfestival de expositie *Levende Erven* te zien van fotograaf en columnist Hans van der Meer. Het werk waarin Overijsselse boerderijen centraal staan, werd gemaakt in opdracht van Atelier Overijssel. Typierend voor de boerderijen is dat zij recentelijk elk een nieuwe functie hebben gekregen, anders dan de landbouw. De panorama's van de boerderijen werden op zeer groot formaat (2,40 x 0,80 m.) getoond.

Het DNA van Twente - over reanimatie industriële complexen *discussie* 14 juni 2007

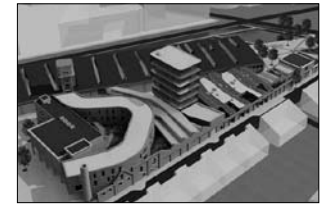
Het kan verkeren. Was het ooit een tendens om oude fabrieksgebouwen te slopen om daarmee de herinnering aan armoede en werkeloosheid uit te bannen, nu lijkt het industrieel erfgoed alom omarmd te worden. De relieken worden nu gekoesterd als tekens van lokale of regionale identiteit. Maar de meest succesvolle herbestemmingprojecten blijken toch voort te komen uit burgerinitiatieven, als de associatie met het gebouw geliefd is en er passie in het spel is.

Emotie, dromen en passies spelen kennelijk een grote rol in het met succes herbestemmen van niet meer functionerende en vaak op slopershoogte verkerende bedrijfsgebouwen. Als

de ratio overheerst, verdwijnt de ziel en rest een façade waarachter alleen de vierkante meters tellen. In Enschede werd op 14 juni door het Architectuurcentrum Twente een avond georganiseerd met als titel 'Het DNA van Twente'. De ondertitel luidde 'Industrieel erfgoed: relikwie of inspiratiebron?'. Met het Rozendaalcomplex in het hart van Roombeek, had de organisatie een ideale locatie gevonden om de bijeenkomst te houden. Het gebouwencomplex kent een roerige geschiedenis. De teloorgang van de textielindustrie was destijds een ramp voor de lokale bevolking, met als gevolg dat (ingegeven door frustraties) veel industrieel erfgoed werd gesloopt. Volgens moderator **Jan Astrego**, directeur Stedenbouw en Landschap bij IAA Architecten, is dat wat wel bewaard is gebleven vaak door emoties bepaald en dan blijkt dat 'waar een wil is, is een weg'. 'Rationeel is er dan altijd uit te komen', aldus Astrego die vanuit eigen ervaring de nodige voorbeelden gaf.

Het leegstaande Rozendaalcomplex werd op 13 mei 2000 zwaar beschadigd bij de ontploffing van SE Fireworks. Pi de Bruin, supervisor bij de wederopbouw van de wijk, en de gemeente Enschede hebben aan de te herstellen gebouwen de functie van cultuurcluster gegeven. Het Amsterdamse SeARCH-architects mocht het ontwerp maken dat over enkele maanden wordt opgeleverd. Voor de ontwerpers was het een uitdaging om de identiteit van het complex opnieuw inhoud te geven. Maar voordat architect Uda Visser haar ontwerpstrategie toelichtte, kwamen andere sprekers aan het woord en kwamen we via Mechelen, Amsterdam en Almelo uiteindelijk weer in het Rozendaalcomplex.

51N4E is een jong en spraakmakend Brussels architectenbureau (o.a. winnaar Maaskantprijs) dat naast veel nieuw werk ook opmerkelijke projecten heeft gerealiseerd waarin oud en nieuw worden verenigd. Architect **Freek Persyn** lichtte er een aantal toe waarbij de meeste aandacht ging naar het Erfgoedcentrum Lamot dat is gehuisvest in het vroegere brouwgebouw van brouwerij Lamot, in hartje Mechelen. Persyn renoveerde dit pand volgens een uniek totaalconcept, waarin de integratie van oud en nieuw centraal stond. Het brouwgebouw kreeg een hedendaagse invulling met diverse functies. De meest in het oog springende

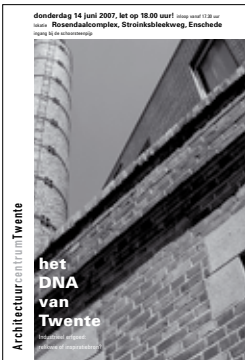

Rozendaalcomplex (SeARCH-architects)

Brouwerij Lamot in Mechelen (bureau 51N4E)

ArchitectuurcentrumTwente

Rozendaalcomplex

Eva de Klerk (Kinetisch Noord)

ArchitectuurcentrumTwente

rondleiding

ingreep is de creatie van 'Mechelen Centraal'. Een volledige laag van het brouwgebouw werd weggeknipt en vervangen door een glazen wand. Het resultaat is een reusachtige openbare ruimte met een schitterend panorama op de binnenstad. In de opvattingen van 51N4E valt op dat zij met weinig middelen veel weten te bereiken. Persyn: 'Wij prefereren de logica boven esthetica. Met kleine ingrepen kun je vaak een complexe situatie veranderen in één ruimtelijk ding. Dat kost weinig en heeft veel effect. Als de associatie met het gebouw geliefd is, dan is de emotie goed en kun je met goedkope oplossingen volstaan. Dan kun je verschillen in kwaliteit aanbieden in plaats van uitsluitend vierkante meters.'

Eva de Klerk is de initiatiefnemer van *Kinetisch Noord*, de broedplaats die in 1999 de voormalige scheepswerf van NDSM op de noordelijke IJ-oeveren in Amsterdam betrok. Volgens De Klerk is dit in Amsterdam het enige burgerinitiatief van formaat dat zich heeft kunnen handhaven tussen de 'grote jongens' zoals projectontwikkelaars. In een inspirerend filmpje toonde zij de geschiedenis van de werf en de ontwikkeling tot een kunstenaarscollectief met 300 ateliers. De economische situatie in de jaren negentig bleek in Amsterdam een belangrijke succesfactor. Elders in de stad waren vergelijkbare atelierlocaties gesloopt om plaats te maken voor stadsontwikkeling en alleen in Noord was er betaalbare ruimte voor kunstenaars beschikbaar. De Klerk en haar groep kon de werf, die 10 miljoen achterstallig onderhoud had, huren als monument. De benodigde miljoenen - bijeengescharreld uit allerlei subsidiepotjes - werden ingezet voor het aanleggen van een infrastructuur en het maken van een goedkoop casco, los van de bestaande, tot 25 meter hoge ruimtes. Hierdoor konden de kunstenaars met lage huren zelf investeren in hun eigen plek, hetgeen de totale waarde van het complex nog eens met 10 miljoen vergrootte. Eva de Klerk noemt het project vooral succesvol omdat het als democratisch proces met passie is ontwikkeld, bottom-up, zonder ontwerp vooraf. Maar het was toch vooral 'the right time, the right moment'.

Bert Hallink, directeur van *Ter Steege Vastgoed*, toonde een aantal Twentse projecten waarin herbestemming van industrieel erfgoed

zich vooral richt op het introduceren van wonen en waarbij de integratie van oud met nieuw soms slaagt maar soms toch beperkt blijft tot een cosmetische jas. Een groot project dat de vastgoedontwikkelaar onder handen heeft, is het Indiëcomplex in Almelo. Dit industrieel gebied aan de rand van de binnenstad komt vrij voor herontwikkeling. Urhahn Urban Design uit Amsterdam ontwierp hiervoor een planconcept.

Gert Urhahn maakte voor de transformatie van dit 23 hectare grote werkgebied een planconcept dat ruimte vrij laat om op actuele en toekomstige ontwikkelingen in te spelen. Na een waardestellend onderzoek - waarbij de ontwerpers gevoel kregen voor de gebouwen, de bijzondere constructies en de natuur met het groen - is een plan gemaakt met daarin vastgelegd de uitgangspunten en randvoorwaarden voor de ontwikkeling. Het concept vormt de basis voor een bestemmingsplan. Met het motto 'weven' (een verwijzing naar de oorspronkelijke industriële activiteit) wordt de identiteit van het gebied vastgehouden. Die identiteit wordt vooral bepaald door de diversiteit in sferen in het gebied, maar ook door het aanwezige groen en het water. Van het industriële verleden zullen enkele karakteristieke fabriekshallen worden hergebruikt. Urhahn benadrukte dat initiatieven vanuit Almelo essentieel zijn om de reanimatie van dit gebied tot een succes te maken. Een ingestelde denktank zal hier input voor moeten leveren.

Uda Visser, architect partner bij *SeARCH*, lichtte tenslotte haar ontwerp toe voor het transformeren van het oude Rozendaalcomplex tot cultuurcluster. Het planconcept gaat uit van de centrale fabrieksstraat in het complex, waaromheen het complexe programma wordt georganiseerd. De openbare straat zorgt ervoor dat iedereen door het historische gebied wordt geleid. Deze openheid manifesteert zich ook door de lange gesloten muur aan de rand van het complex letterlijk open te breken met perforaties. De Twentse Welle, het nieuwe museum dat gevestigd zal worden in de oude pakloods, is via een loopbrug en een onderdoorgang verbonden met een nieuwe toren, waardoor de ertussen gelegen oude fabriekstraat vrij wordt gehouden. In de toren zijn de entree, alle ondersteunende functies van het museum en de sterrenwacht ondergebracht.

Hiernaast bevat het cultuurcluster een centrum voor beeldende kunst, woningbouw, een café en ateliers.

Inspiratie vond Visser in de voormalige functie van het gebouw.

De weefgetouwen van destijds heeft zij vertaald in een weefsel van nieuwe functies. Oude structuren zijn zoveel mogelijk gehandhaafd, met als sprekend voorbeeld het dak van de pakloods dat met 'pleisters' is hersteld. Oud en nieuw sluiten zo soms confronterend op elkaar aan, maar altijd om bestaande waardes te handhaven in aansluiting op nieuwe onderdelen.

De getoonde voorbeelden van geslaagde herbestemmingen van industrieel erfgoed hebben - hoe divers van aard ze ook zijn - een aantal opmerkelijke overeenkomsten. De bewaarde en soms aangepaste, historische elementen worden stevast liefdevol en met respect opgenomen in de nieuwe toevoegingen. Bestaande waardes worden niet betekenisloos door ze als geruststellend decor in te zetten of ze als onbruikbare relikwieën in te pakken. De getoonde voorbeelden laat zien dat de restanten van ons industriële verleden onderdeel uit kunnen maken van een droom en dat ze zo blijvend onderdeel uitmaken van het DNA van Enschede, Mechelen of van Amsterdam. Aan het einde van de avond bleef nog wel een grote vraag in de lucht hangen: wie durft er te dromen in Almelo?

locatie het Rosendaalcomplex, het nieuwe cultuurcluster in Roombeek met onder meer de Twentse Welle.

opkomst 150 personen

Dag van de Architectuur

Tijdelijk verblijf *architectuurwandeling*

23 juni 2007

Het door de BNA vastgestelde thema voor 2007 was 'Tijdelijk verblijf'. In overleg met de BNA Kring Twente is rond dit thema een programma opgesteld.

Voor het thema 'tijdelijk verblijf' dook het Architectuurcentrum Twente in het rijke verleden van de welgestelde industriëlen en textielbaronnen uit Twente. Tijdens de Dag van de Architectuur konden belangstellenden een ruim twee uur durende wandeling maken langs de historische buitenplaatsen in het glooiende coulisselandschap. In het mooiste deel van de regio, tussen Oldenzaal en De Lutte, ligt de Tankenberg. Hier lieten onder

andere de families Gelderman en Ten Cate, in fraai aangelegde landschapstuinen, hun optrekjes bouwen, compleet met uiteenlopende bijgebouwen. De meeste buitenplaatsen dateren uit het begin van de twintigste eeuw, toen de textielindustrie op zijn hoogtepunt was.

De belangrijkste architect die hier de buitenverblijven ontwierp was **Karel Joan Muller (1847-1942)** die in de architectuurgeschiedenis ook wel de vader van de Twentse landhuizen wordt genoemd. Maar ook andere architecten ontwierpen hier luxe villa's, buitenplaatsen en landhuizen. Vaak in prachtig aangelegde landschapstuinen, onder andere ontworpen door de *landschapsarchitecten* **Leonard Springer** en **Dirk Watzet**.

Van Mullers hand is het buitenhuis 'De Hulst' in classicistische stijl ontworpen (1916) voor de familie Gelderman. De nog in oorspronkelijke staat verkerende villa ligt in een door Leonard Springer ontworpen landschapstuin. Voor Gelderman ontwierp Muller eerder (1893) de jachttopzienerwoning op het landgoed 'Kalheupink'. Dit ontwerp is geïnspireerd op de Duitse vakwerkstijl en ligt in een tuin van landschapsarchitect Dirk Watzet. Karel Muller ontwierp ook het landgoed 'Egheria' voor de familie Ten Cate. Het in 1908 ontworpen landhuis werd in 1944 gebombardeerd en is in traditionele stijl door de *architecten* **Feenstra** en **Broekhuizen** in 1948 herbouwd. Van Mullers hand is nog wel de in cottagestijl gebouwde dienstwoning te zien aan het begin van de oprijlaan van het park dat door landschapsarchitect Springer was ontworpen. Op het landgoed staat op het hoogste punt van de Tankenberg nog de uit de achttiende eeuw daterende tuinkoepel. In 1955 is de koepel door *architect* **Jan Jans** gerestaureerd. Jan Jans is tevens de architect van de recentelijk gerestaureerde schuur op erva Middelkamp waar ook de in 1969 verplaatste traditionele hooischuur staat. Op de wandeling zijn ook nog enkele recentere buitenplaatsen te zien. Zo is er de villa 'De Haer' die in jaren '60 door *architect* **Van der Heijden** uit Weerselo is ontworpen. *Architect* **Beltman** uit Enschede ontwierp in 1957 de villa voor mevrouw Herta Blijdenstein. Beltman liet zich daarbij inspireren door een buitenhuis in de Provence (Frankrijk).

De wandelroute die het Architectuurcentrum Twente in

de Tankenberg

De Hulst

Architectuurcentrum Twente

jachttopzienerwoning

schuur op erva Middelkamp

samenwerking met BNA Kring Twente uitzette, duurde ongeveer twee uur en kon op 23 juni van 11.00 uur tot 16.00 uur worden gelopen.

locatie De gemarkeerde route startte bij de parkeerplaats van partycentrum De Tankenberg aan de Bentheimerstraat. De wandelroute (die ook vanaf de website te downloaden was) gaf enige informatie over de in de wandeling opgenomen bouwwerken.

opkomst 200 personen

Woonprijs Twente *prijsvraag*

25 juni

Regio Twente reikt vijf jaar lang de 'Woonprijs Twente' uit aan een Twentse gemeente.

De prijs is in het leven geroepen om de bouwprestaties van de Twentse gemeenten meer voor het voetlicht te brengen, de onderlinge kennisuitwisseling over goede Twentse woonprojecten te versterken en om aandacht voor de kwaliteit van het wonen in Twente te bevorderen. Voor de 'Woonprijs Twente' 2007 ging het om bouwprojecten die in 2006 zijn gerealiseerd. Het geldbedrag dat kon worden gewonnen is bedoeld voor een object dat in de directe nabijheid van het gebouwde project komt te staan en een toegevoegde waarde voor de omgeving heeft. In totaal waren vijf projecten ingezonden die voldoen aan de criteria voor 'Betaalbaar bouwen'. Tijdens een bijeenkomst op 25 juni 2007 maakte de jury bekend wie de prijs, ter waarde van € 10.000,00 verdient. Voor de Woonprijs Twente waren vijf bouwprojecten genomineerd. De jury beoordeelde het bouwplan onder meer op de huurprijs en grootte van de woningen, de totale bouwkosten en de architectuur. De nieuwbouw aan de Markstraat in Wierden werd gekozen tot beste Twentse woningbouwproject.

Wilma van Ingen, directeur KvK, was voorzitter van de jury. De twee andere juryleden waren **Peter Sonderen**, directeur AKI en **Peter van Roosmalen** van Architectuurcentrum Twente.

Architectuur en film *filmfestival*

14 t/m 19 september

'Architectuur en film' kende in 2007 - net als het gelijklopende Gogbot festival - het thema 'virtuele stedelijkheid'. Een stedelijkheid die steeds verder oprukt in games, internet en comics. Een prachtige gelegenheid om een tweetal films te tonen die hier op de één of andere wijze iets mee te maken hebben.

Immortal (2002)

De film Immortal, die striptekenaar Enki Bilal maakt op basis van zijn eigen comics. In 2095 bestaat de stad New York uit drie verschillende niveaus. In deze metropool arriveert de Egyptische god Horus, die de melkweg heeft doorkruist om de blauwharige Jill te vinden. Alleen via haar kan hij zijn eigen onsterfelijkheid behouden. De inleiding werd verzorgd door **Petran Kockelkoren**, hoogleraar Kunst en Technologie aan de Universiteit Twente.

Sketches of Frank Gehry (2005)

Als contrast met de virtuele stedelijkheid is deze documentaire te zien; een intiem portret van de architect Frank O. Gehry. Gehry werd wereldberoemd door baanbrekende gebouwen als het Guggenheim in Bilbao. De film schetst hoe Gehry te werk gaat. Met schaar, zilverpapier en plakband en vertrouwend op zijn intuïtie komt hij tot de meest opmerkelijke gebouwen. Interviews met bekenden en zelfs zijn therapeut complementeren het portret. De inleiding werd verzorgd door **Peter van Roosmalen** van het Architectuurcentrum Twente.

locatie Concordia Cinema, Oude Markt, Enschede.

opkomst 275 personen

Dalmeden Hengelo**Particulier opdrachtgeverschap** *informatiedag*

15 september

De komende jaren worden er tussen Hengelo en Deurningen zo'n vijfhonderd woning gebouwd in het landelijke gebied Dalmeden. De woningen zullen in particulier opdrachtgeverschap worden ontwikkeld. Voor belangstellende eigenbouwer was een infodag georganiseerd waar ook het Architectuurcentrum Twente bij aanwezig was.

locatie Dalmedenweg, Hengelo**Geslaagd ontwerp 2007** *expositie*

29 september t/m 20 oktober

Deze tentoonstelling liet voor het negende opeenvolgende jaar toonaangevend afstudeerwerk zien van jonge ontwerpers die een opleiding hebben gevolgd binnen Nederland (architectuur, industrieel ontwerpen, landschapsarchitectuur, stedenbouw en interieur) en waarvan de ontwerper of het ontwerp een relatie heeft met Twente. De tentoonstellende ontwerpers werden vóór de zomervakantie door een afvaardiging (de curator) van het Architectuurcentrum Twente (coördinator en een ontwerper) geselecteerd op basis van de kwaliteit van hun dan gereed zijnde afstudeerwerk. Deze studenten werd gevraagd hun afstudeerwerk op de expositie tentoon te stellen.

De tentoonstelling toonde de state of the art en inspireerde mogelijk jongeren tot het volgen van een ontwerpopleiding. Het succes in voorgaande jaren toonde aan dat de tentoonstelling in een behoefte voorziet, zowel bij publiek als deelnemers. Voor deelnemende, afstuderende studenten was het vaak de eerste maal dat zij hun producten op een professionele manier aan het publiek konden tonen en vormde daarmee een belangrijke bijdrage in hun professionele ontwikkeling.

Deelnemers:

ArtEZ CABK Zwolle:*Juriena Bruintjes, Debora Geelink, Maurits Schregardus***ArtEZ HKA Arnhem:***Fenna Oosterhoff***ArtEZ Academie voor Bouwkunst Arnhem:***Hugo Bolté, Hayke Zweede***ArtEZ AKI Enschede:***Wendy van der Knijff, Anne-Marloes Bosscher***Saxion Hogescholen** Industrieel Product Ontwerpen:*Maikel Timmer***Universiteit Twente** Industrieel Ontwerpen:*Josse Ruiter, Jos Thalen, Winnie Dankers*

De opening van de tentoonstelling werd verricht door ing. **Guus Vrouwdeunt** MA van Academie Toegepaste Kunst en Techniek / Concept Design. Dj's Jab Jakuza.

locatie winkelcentrum De Zuidmolen, van Loenshof 128, Enschede

opkomst 100 personen tijdens de opening. Gedurende de expositie: vele duizenden passanten omdat de expo als etalagetentoonstelling was uitgewerkt.

Architectuur in Hengelo *expositie*

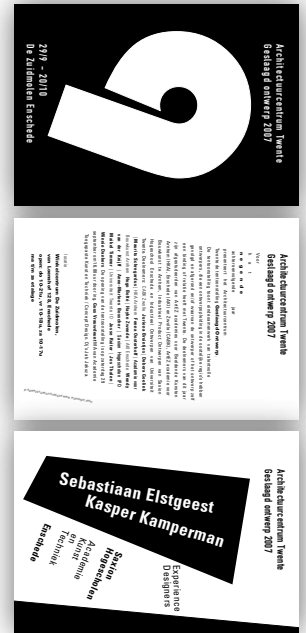
4 oktober t/m 5 november 2007

Deze expositie was een vervolg op het gelijknamige boek dat bij de expositie werd gepresenteerd. Het Architectuurcentrum Twente was medeauteur. De opening werd verricht door **Hans Kok**, wethouder *Volkshuisvesting en Stedelijke vernieuwing in Hengelo*.

locatie Bibliotheek te Hengelo.**Creëer je eigen huis** *cursus*

5, 11 en 23 oktober en 1 en 6 november 2007

In het wederopbouwplan voor Roombeek is een belangrijke plaats ingeruimd voor particulier opdrachtgevers. Het zelf bouwen van een huis is een enerverende, complexe zaak die menige particuliere opdrachtgever hoofdbrekens kost. Het formuleren van de eigen wensen, het kiezen van een architect, het vaststellen van het beschikbare budget, het contract met de aannemer, zijn stuk voor stuk vragen die wel eens voor een slapeloze nacht kunnen zorgen. Gelukkig zorgt het Projectbureau Roombeek dat er onafhankelijke bouwadviesbureaus komen die

ArchitectuurcentrumTwente

ontwerp: Groothuis+Postma architecten

ontwerp: Moniek Otten

Architectuurcentrum Twente

ontwerp: XS architecten

ontwerp: Bets Architecten

inzake deze problemen adviezen zullen geven.

Het mogen bepalen van hoe je eigen woning er uit gaat zien, van binnen, maar ook van buiten, is een unieke kans. Maar om deze echt te benutten moet je meer doen dan alleen maar een catalogus van een makelaar of bouwbedrijf inzien - je moet er achter komen wat voor mogelijkheden er zijn als je je fantasie mag gebruiken om vorm te geven aan het huis waarin je waarschijnlijk tientallen jaren zal wonen, wat in ieder geval ook voor volgende generaties bewoners onderkomen biedt, en waar je burens op uitkijken.

De cursus is ontwikkeld door het Architectuurcentrum Twente en werd gedurende vier dagen in opdracht van het Projectbureau Roombeek gegeven. Cursusleider was **Nathalie Groot Kormelink** van *Sparc-architects*.

- **Algemene inleidingen** op 5 oktober:
over architectuur door diverse architecten.
- **Eerste cursusdag** op 11 oktober:
'Architectuur zien' door **Irene Sloets**, *kunsthistorica*.
'Huis op maat of confectie' door **Leon Brokers**, *architect*.
'Het bouwproces' door **Gooike Postma**, *architect*.
- **Tweede cursusdag** op 23 oktober:
'Over stedenbouw'
door **David Diederix**, *gemeente Enschede*.
'Maak een programma van eisen'
door **Moniek Otten**, *particulier opdrachtgever*
- **Derde cursusdag** op 1 november:
'De architectonische vertaling' door
Nathalie Groot Kormelink, *architect*.
'Van programma van eisen naar een woning'
door **Art Pierik**, *Stedelijk Wonen*.
- **Vierde cursusdag** op 6 november:
'De bouw van het huis'
door **Ebo van der Molen**, *aannemer*.
'Over bouwvoorschriften'
door **Erik Nijboer**, *gemeente Enschede*.

locatie Projectbureau Roombeek, Voortsweg 133, Enschede
deelnemers 20 personen.

Twents Ontwerp expositie

18 oktober t/m 4 november 2007

Tijdens OkArt, de maand voor de beeldende kunst in Hengelo, is de tentoonstelling Twents Ontwerp georganiseerd. Deze tentoonstelling is een samenwerkingsproject tussen Het Kunstcentrum Hengelo, de Hengelose galerie Lans-Uylen en het Architectuurcentrum Twente. Op het gebied van architectuur zijn twee Twentse architecten onder de aandacht gebracht. Harry Abels, architect, directeur en mede-eigenaar van IAA-architecten en het jonge architectenduo Michiel de Wit en Hein-Jan Geering van ProjectDWG toonden gerealiseerd en in ontwikkeling zijnde projecten.

locatie 'Creatieve Fabriek' Hazemeyer, Tuindorpstraat 61, Hengelo

Bouwen voor het bestuur discussie en publieksenquête

8 november 2007

Het Huis voor Cultuur en Bestuur in Nijverdal is volgens Bernhard Hulsman een geslaagd voorbeeld van iconische architectuur. 'De architectuur verwijst naar de textielindustrie maar ook naar de Romeinse badhuizen,' aldus de architectuurcriticus. Op 8 november organiseerde het Architectuurcentrum Twente in Nijverdal de avond 'Bouwen voor het Bestuur'. Naast het thema iconische architectuur was er ook aandacht voor de historische context en werd het publiek een handige checklist aangereikt om de kwaliteit van de nieuwe Twentse stadhuizen te beoordelen.

Als goed gastheer heette burgemeester **Van Overbeeke** de goed gevulde zaal een hartelijk welkom in het Huis voor Cultuur en Bestuur. In vogelvlucht gaf hij een blik in de ontstaansgeschiedenis van Nijverdal om uit te komen bij het destijds genomen raadsbesluit om een centrumplan te ontwikkelen met een 'woonkamer' voor de gemeente. Het gebouw moest een ontmoetings- en verbindingsplek worden. Die ambitie is meer dan uitgekomen en heeft nu al alle verwachtingen overtroffen. Een trotse burgemeester nodigt tenslotte alle bezoekers uit om na afloop deel te nemen aan een door hemzelf

en enkele medewerkers te geven rondleiding door het gebouw. Het thema 'Bouwen voor het Bestuur' is geboren uit de constatering dat er in de regio veel ge- en verbouwd wordt aan gemeentehuizen als gevolg van de gemeentelijke herindeling. Van 22 gemeenten moest Twente terug naar 14. Om de effecten daarvan onder de loep te nemen waren een historicus, een architectuurcriticus en een architectuurhistoricus uitgenodigd.

Steven van Schuppen, *historicus en publicist*, gaf zijn visie op de geschiedenis van de Twentse gemeenten in relatie tot de huisvesting van hun bestuur. In Nederland en dus ook in Twente heeft de discussie over schaal en structuur van het bestuur tot allerlei varianten geleid, waaronder die van een regiobestuur. Uiteindelijk is het schaalvergroting geworden, maar wel zonder het ontstaan van dubbelsteden. De opschaling van het bestuur was volgens Van Schuppen het gevolg van de groeiende complexiteit van het bestuur, de vraag naar meer efficiëntie en het doorgeven van taken van hogere naar lagere overheden. Dit leidde tot ware fusiegolven en in Twente tot de krimp van 22 naar 14 gemeenten. Voor Van Schuppen de vraag of die decentralisatie en schaalvergroting wel recht deed aan het nog steeds sluimerende federalisme. Was er wel rekening gehouden met culturele aspecten zoals het kerspel, de marke en het nabuurschap. De voormalige gemeentegrenzen liepen nagenoeg gelijk op met deze niet meer in gebruik zijnde regionale opdelingen. In de nieuwe situatie moeten gemeentewerven en cultuurhuizen de behoefte aan korte sociale lijnen bedienen. Maar, zo vraagt Van Schuppen zich af, moet er niet ruimte komen voor kleinere burgereenheden van zo'n 20 hectares die op dat niveau zeggenschap krijgen over hun gebied.

Bernhard Hulsman, *architectuurcriticus en publicist*, spreekt deze avond over 'iconische architectuur', een fenomeen dat niet alleen in de architectuur een trend is maar ook elders opgang doet. Vroeger waren het de heiligen maar nu is er ook David Beckham. De roep om meer iconen is ook in de architectuur hoorbaar. Het Huis voor Cultuur en Bestuur is ook een duidelijke icoon want het is een krachtige vorm die je direct herkent en waarmee verschillende associaties mee te maken zijn; volgens Hulsman kenmerken van het ware icoon. Je kunt van de vorm

van het gebouw een logo maken waarmee je je briefpapier kunt versieren. In het boek 'Iconic Architecture' van Charles Jencks wordt het fenomeen uitgebreid beschreven en voorzien van vele voorbeelden zoals de kapel in Ronchamps van Le Corbusier en de Eiffeltoren in Parijs, aanvankelijk verguisd maar nu geroemd. Hulsman constateert dat er de laatste jaren een ware hoos aan icoonarchitectuur is. Die hoos begon met het Guggenheim museum van de Amerikaanse architect Gehry dat de voorheen onbekende en onbeduidende stad Bilbao plotseling op de wereldkaart zette. Sindsdien wil iedere stad, maar ook veel instellingen en bedrijven graag een 'Bilbao'.

Hulsman brengt de recente architectuurhistorie in herinnering. De midden jaren zeventig door Jencks geïntroduceerde term 'postmodernisme' heeft als stroming (het afwerpen van de modernistische doctrine) in Nederland nauwelijks gevolg gehad. Wellicht was dit de invloed van Rem Koolhaas, wiens volgelingen voort gingen in de modernistische traditie. Hun 'supermodernisme' verhevigde het modernisme door de architectuur contextloos te maken in aansluiting op de globaliserende wereld. Tegelijk komt er in die periode het 'neo-traditionalisme' op vooral onder invloed van buitenlandse architecten als Rob Krier die het stedenbouwkundige plan de 'Resident' in Den Haag ontwierp en in vervolg daarop de wijk Brandevoort in Helmond. Dit pseudo-vestingstadje met zogenaamd organisch gegroeide uitbreidingen, krijgt veel publieke waardering en iedere gemeente wil nu een 'Brandevoort'. De Nederlandse architect Sjoerd Soeters ontwierp in een door Krier gemaakt stedenbouwkundig plan, onder andere de vestingen Havelij bij Den Bosch. Is deze neo-traditionele architectuur herkenbaar? Nee, volgens Hulsman, want je kunt hetzelfde overal tegenkomen, van Twente tot Hoofddorp.

Wat Hulsman opvalt is dat icoonarchitectuur vooral wordt ingezet door buitenlandse architecten. Zo was er Renzo Piano die in Amsterdam het Nemo ontwierp. Dit museum is volgens iedereen een zinkend schip maar is volgens Piano de tegenvorm van de eronder gelegen ingang van de IJ-tunnel. Later volgen Nederlandse architecten zoals Meijer en Van Schooten met het ING-kantoor langs de A10 dat lijkt op een sportschoen, klapschaats of kruimeldief. De hoofdvorm zorgt hier voor het iconische effect, maar het kan ook subtieler zoals Neutelings Riedijk deden met

Bouwen voor het Bestuur
in de publieksruimte van
het Stadskantoor in Enschede

ArchitectuurcentrumTwente

ArchitectuurcentrumTwente

de prints van televisieprogramma's op de gevel van de door hun ontworpen overigens rechthoekige saaie doos van het Instituut voor Beeld en Geluid in Hilversum.

Veel Nederlandse iconarchitectuur is als grote sculpturen ontworpen, waarbij de expressieve vorm vaak alleen maar een omhulling is die geen directe associaties opleveren maar eerder verwijzen naar voorbeelden uit de geschiedenis (zie bijvoorbeeld de ontwerpen van Eric van Egeraat en Liesbeth van der Pol).

Daarnaast biedt de computerontwerper blob-architectuur waarbij abstracte sculpturen tot iconarchitectuur verworden.

Hulsman noemt iconarchitectuur ook wel 'neo-expressionistische' architectuur. De ontwerpen zijn vaak bakens, aanvankelijk met een uitstulpinkje en inkepinkje hier en daar maar allengs uitbundiger zoals de grote gaten in het elf bouwlagen hoge bouwblok Parkrand in Amsterdam van MVRDV. Langzamerhand is er veel kritiek te horen op iconarchitectuur. Rem Koolhaas reageert inmiddels met een eenvoudige doos voor een ontwerp in het prestigieuze Dubai. Criticus Hans Ibelings deelt die mening en vindt iconarchitectuur inmiddels niet meer om aan te zien. Volgens Hulsman is het probleem met iconarchitectuur dat als het mislukt het ook meteen daverend mislukt en hij verwijst hierbij naar het ontwerp van het theater de Agora in Lelystad van architect Ben van Berkel.

Hulsman vat zijn betoog samen met de opmerking dat iconarchitectuur van hem mag, al was het maar omdat hij het prefereert boven saaie dozen. En een saaie doos is het Huis voor Cultuur en Bestuur in Nijverdal niet. Het verwijst met de bakstenen bogen een beetje naar het industriële verleden maar ook naar Romeinse badhuizen. In het spel van open en gesloten architectuur is de glazen gevel een metafoor voor transparant bestuur en tegelijk is de daarmee contrasterende gesloten raadzaal een commentaar op de geijkte metaforen in de architectuur. Die dubbelheid is volgens Hulsman exemplarisch voor een geslaagd iconisch gebouw.

Dirk Baalman, *architectuurhistoricus en adjunct directeur van Het Oversticht*, gaf in zijn commentaar op de Twentse situatie twee aandachtspunten aan het publiek mee: de checklist en de details. De checklist bevat vier O's, twee aan twee gekoppeld. De O's voor opdrachtgever en opgave en de twee O's voor onderzoek en ontwerp. Voor de realisatie van architectuur is een opdrachtgever

zoals bijvoorbeeld de burgemeester van de gemeente Hellendoorn of zoals sommige directeurs van woningcorporaties essentieel. De opgave moet volgens Baalman niet alleen een programma van eisen zijn met objectieve data zoals hoeveelheden vierkante meters en zo, maar ook de overstijgende voorwaarden zoals wat 'zou er moeten'. Het onderzoek moet inzicht geven in de locatie, de opgave en het type gebouw. Het ontwerp gaat dan tenslotte over hoe het gebouw er uitziet. Baalman toonde hierbij een aantal karakteristieken zoals de stadhuizen van Amsterdam, Rotterdam en Hamburg. Deze voorbeelden vertonen net als zoveel andere vergelijkbare stadhuizen veel onderlinge overeenkomsten. Zo anders is dat in Twente waar volgens Baalman veel meer van binnen naar buiten wordt ontworpen. Opmerkelijk is daarbij de rol van de oude Napoleontische routes die kaarsrecht van dorpskerk naar dorpskerk lopen. De stadhuizen stonden daarbij vaak tegenover die kerk. Opmerkelijke afwijking op dit patroon is in Denekamp zichtbaar waar tot ontsteltenis van Baalman in de rechte Napoleontisch weg een rotonde is gelegd, nota bene uit het de as van de weg. Door aanplant is hierbij de zichtas plotseling verloren gegaan. Baalman meent dat hier een stedenbouwkundige ingreep is verricht ten behoeve van het nieuw gebouwde stadhuis. Een ingreep die geen kennis van de historische betekenis illustreert.

Meer details bracht Baalman te berde in zijn opsomming van voorbeelden waarbij het balkon een rol speelt. Al 2000 jaar bestaat er de traditie om de vorst een gebouw te geven waar hij zich kan tonen aan het volk. Deze 'apparitie' is een belangrijk element van een publiek gebouw sinds Lodewijk Napoleon aan het paleis op de Dam - wat eerder het stadhuis van Amsterdam was - een balkon liet schroeven. Vanaf dat moment kreeg ieder stadhuis minstens één balkon. Soms waren het er drie, zoals het stadhuis in Enschede dat er zelfs een binnen heeft ('voor als het regent, dan kan het publiek toch droog de burgemeester toezingen'). Denekamp heeft het leukste balkon met twee natuurstenen zuilen, Hengelo heeft een prachtig balkon met luifels en bij de verbouwing van het gemeentehuis in Losser is iets fout gegaan en heeft een nieuw aangebrachte luifel boven de entree het bestaande balkon geheel overschaduwd. Baalman ging alle veertien gemeenten af en moest, nadat hij had geconstateerd dat enkele nieuwe stadhuizen geen balkon hadden, hier en daar gecorrigeerd worden door

De uitgave is mogelijk
geweest dankzij bijdragen
van wooncorporaties
De Woonplaats, Domijn
en projectbureau Roombeek.

geroep uit de zaal. Tenslotte belandde hij in Nijverdal en stelde vast dat hier de voorgevel een prachtig balkon heeft.

Met deze laatste constatering werd de avond besloten en konden de vele geïnteresseerden nog deelnemen aan een door de burgemeester van de gemeente Hellendoorn en enkele van zijn medewerkers gegeven rondleiding. Veel bezoekers hadden bij binnenkomst al de tentoonstelling 'Bouwen voor het Bestuur' bewonderd. Deze vijftien panelen zullen de komende maanden toeren langs de veertien gemeenten. Bezoekers kunnen hun stem uitbrengen voor het in hun ogen mooiste stadhuis in Twente. Als de reizende exposities alle gemeenten heeft aangedaan, zal de uitslag bekend gemaakt worden.

locatie Huis voor Cultuur en Bestuur,
Willem-Alexanderstraat 7, Nijverdal.

opkomst 100 personen.

Architectuur in Roombeek *publicatie*

Een architectuurwandeling van 4,2 km langs 42 gebouwen

november 2007

redactie Clemens Jongma, Jo Molenaar, Peter van Roosmalen
en Tom de Vries

fotografie Clemens Jongma

vormgeving deel 4 ontwerpers

De publicatie is ontwikkeld op initiatief van het Architectuurcentrum Twente en is een opname van de stand van zaken in Roombeek in november 2007. De beschreven route toont een lint van bijzondere gebouwen die middels een foto en een korte karakterschets in de uitgave zijn opgenomen.

Wie let er op de burens? -

over regie en publiek opdrachtgeverschap *discussie*

22 november 2007

Nee, het ging niet over een nieuwe vorm van sociale controle, maar over de samenhang in stedelijke, dorpse en landelijke gebieden waarin zich particulier opdrachtgeverschap voordoet. Als iedereen daar zijn eigen droomhuis bouwt, wie zorgt er dan voor samenhang? Deze vraag stond centraal tijdens een door het Architectuurcentrum Twente georganiseerde debatavond in Hengelo.

'Carport, carport, carport, carport.' Het is het hilarische, maar ook treurig stemmende commentaar dat Indira van 't Klooster geeft bij de vertoning van een aantal korte filmpjes die in Twente werden gemaakt. De monotonie van cataloguswoningen werd pijnlijk zichtbaar. 'We hebben heel veel hetzelfde gezien en nauwelijks een voorbeeld waarin de stalling van de auto een geïntegreerd onderdeel van de woning was,' zegt Indira die op deze avond moderator is. **Indira van't Klooster** is *architectuurhistoricus, publicist en projectleider bij Architectuur Lokaal in Amsterdam*. Dat catalogusbouw favoriet is bij veel particulier opdrachtgevers is volgens Van 't Klooster als volgt verklaarbaar: 'Het geeft zekerheid in kosten, tijd, en zorgt bovendien voor een ontwerp dat op een gemiddelde smaak is afgestemd. Je kunt je er geen buil aan vallen en je houdt wat geld over om te besteden aan het interieur.' Van de 8470 woningen die in 2005 in particulier opdrachtgeverschap werden gebouwd, was 50 procent catalogusbouw. Om een onderlinge samenhang te waarborgen voeren gemeenten voeren uiteenlopend, al of niet succesvol beleid. Op de debatavond werd op drie niveaus gediscussieerd: over de regie bij particulier opdrachtgeverschap in het stedelijk, het regionale en het landelijke gebied. Daarvoor waren respectievelijk Rein Geurtsen, Arno Koldenhof en Karen de Groot uitgenodigd.

Particulier opdrachtgeverschap in het stedelijke gebied

Rein Geurtsen, *stedenbouwkundige en directeur van Rein Geurtsen en partners, bureau voor stadsontwerp te Delft*, heeft ruime ervaring is het voeren van supervisorschap in het stedelijke gebied. In die praktijk kwam hij nauwelijks een particuliere opdrachtgever tegen

Architectuurcentrum Twente

maar werkte hij vooral met de institutionele opdrachtgevers. Kwaliteitsregie gaat volgens Geurtsen vooral over de rol van de architectuur in relatie tot de openbare ruimte. Een goede verstandhouding tussen de stedenbouwkundige, de supervisor en de architect is dan van betekenis. Hij illustreert dit met enkele historische voorbeelden, zoals het Plan Zuid of het Plan Mercatorplein, beide in Amsterdam en waarbij Berlage en Jan Gratama de positie van stedenbouwkundige en supervisor onderling uitwisselden.

Na een korte periode in de jaren zeventig, waarin het supervisorschap een vergeten begrip was, kwam het in de jaren tachtig weer op, bijvoorbeeld in Maastricht waar Geurtsen bij zijn aantreden als hoofd stedenbouw een krachtige stedenbouw en een goed primaat van de stedenbouw aantrof. 'Als de structuur van het denken in een stad goed is, dan hoeft het niet meer van een persoon af te hangen,' aldus Geurtsen die ook in Apeldoorn en Papendrecht voorbeelden vindt van een goed ontwikkelde relatie tussen architectuur en de openbare ruimte. 'Het zijn vaak kostbare onderdelen en dat vraagt dan om een strenge houding en veel overredingskracht. Maar als consument wil je toch ook enige identiteit, met een eigen karakter, expressie, ongeacht of het nu het collectief of individualiteit betreft.' Op de vraag aan Rein Geurtsen wat zijn opvatting is als er wél sprake is van veel meer opdrachtgevers in een stedelijke ontwikkeling, antwoordt hij dat gemeenten overtuigd moeten worden om regels te stellen. Overigens is in stedelijke gebieden het 'schouder aan schouder' bouwen (de zogenoemde grachtenpanden) eerder het geval. Catalogusbouwers zijn nog nauwelijks op dit type stedelijke architectuur ingesprongen. Angst voor uniformiteit in de architectuur is hier dan ook niet of nauwelijks aan de orde.

Particulier opdrachtgeverschap in dorpen

Arno Koldenhof (hier op de foto met Rein Geurtsen Indira van 't Klooster) is stedenbouwkundige bij bureau Witpaard-partners te Zwolle, waar zijn werkveld het dorp is met als klanten de kleine gemeenten en ontwikkelende partijen. Hij komt vooral in de dorpsranden erg veel cataloguswoningen tegen. Hoewel hij erkent besmet te zijn met een zeker *dédain*, opgelopen tijdens zijn studie in Delft en zijn werk als rayonarchitect, ziet hij toch een soort basiskwaliteit in de cataloguswoning. Het voorbeeld uit Friesland

toont dat de enkele 'onder-architectuur' gebouwde woning tussen de veelheid van cataloguswoningen voor een goede afwisseling kan zorgen. In zijn opvatting zijn er drie opties om kwaliteit te organiseren. Ten eerste moet er een goed proces georganiseerd worden in de vorm van de welstand, een beeldkwaliteitplan en supervisie. Daarnaast moet erkend worden dat verschillende opdrachtgevers, zoals een ontwikkelaar, een corporatie of een burger, om een volstrekt verschillende benaderingswijze vragen. En tenslotte kun je kwaliteit organiseren door een kwaliteitsteam samen te stellen, bestaande uit vertegenwoordigers van de gemeente, een rayonarchitect en een stedenbouwkundige, die vooraf, per straatdeel een oordeel geven. Door in die beoordeling ook de burger te betrekken, stimuleer je bovendien de sociale structuur. Inhoudelijke sturing kan op architectuurstijl, hoofdvorm en op kwaliteit van detaillering en materialisatie zijn. Maar als allerbelangrijkste regieaanwijzing noemt hij desgevraagd de regel om vrijstaande woningen lekker ruim op hun kavel te zetten, met een minimale afstand tot de erfgrans om zo de woning lekker in het groen van de eigen tuin te kunnen zetten.

Particulier opdrachtgeverschap in het buitengebied

Karen de Groot, (hier op de foto met Rein Geurtsen) *landschapsarchitect bij van paridonendegroot landschapsarchitecten en als ontwerper betrokken bij het AtelierOverijssel*, focust in haar inleiding op het bouwen (voor particulieren) in het buitengebied. Veel boerenbedrijven stoppen als gevolg van de schaalvergroting. In 2005 was al 59 procent van de erven een burgerwerf geworden. In 2030 zal het aandeel burgererven gegroeid zijn naar 85 procent. Veel boerenerven zullen worden gesloopt om plaats te maken voor burgerwoningen waarbij het vervangende volume volgens de rood-voor-roodregeling overeen mag komen met de boerderij, inclusief het volume de stallen, schuren en overige opstallen. In veel gevallen betekent dit dat het landschap verrijkt gaat worden met ensembles van nieuw gebouwde woningen die vanzelfsprekend volgens het particulier opdrachtgeverschap ontwikkeld zullen gaan worden. In haar studie over 'knooperven' heeft Karen de Groot een aantal scenario's ontworpen voor de Twentse situatie, inclusief de landschappelijke kenmerken. Haar advies is om de boeren verantwoordelijk te laten zijn voor de grote ruimten en de burgers voor de routes en de

ontmoetingsplekken. Voor de inrichting van nieuwe erven zegt zij: 'Maak kloeke erven met verbindingen. Geef maximaal 10 regels mee en laat de rest vrij. Wellicht kan zo op termijn een netwerk van knoopen ontstaan. Een waar tuinenrijk.'

Tijdens de slotdiscussie blijkt dat de huidige regieregels in Twente zich hoofdzakelijk beperken tot het vastleggen van nokhoogte, dakhelling en dakrichting en de kleur van bakstenen. Het zijn regels die uniformiteit moeten brengen en enige orde in de chaos beogen. Maar deze regels staan het bouwen van cataloguswoningen allerm minst in de weg. En het is juist de vermeende matige architectonische kwaliteit van de cataloguswoning die de beeldkwaliteit nadelig zou beïnvloeden. De suggesties die te horen waren, komen nogal aanmatigend over: 'Verstop ze in het groen' of 'Zorg dat er alleen maar schouder-aan-schouder gebouwd mag worden'. Het grootste risico blijkt dan te liggen in het buitengebied waar binnenkort maar liefst 85 procent van de voormalig boerenerven verandert in burgererven. Een al gesignaleerde ontwikkeling is de opkoop van boerenerven door ontwikkelaars, die op papier al een verdeling maken in afzonderlijke kavels die zo duur verkocht gaan worden dat alleen nog een goedkope cataloguswoning haalbaar wordt. Eindconclusie van zaal en inleiders was dan ook: regie op hoofdlijnen blijft nodig!

locatie Infocentrum Hart van Zuid, Industriplein 3, Hengelo.
opkomst 100 personen.

Archi-idols ontwerpwedstrijd
najaar 2007 - voorjaar 2008

Twintig scholieren van 15 t/m 18 jaar uit de hogere klassen van het voortgezet onderwijs (VMBO, Havo en VWO) in Twente strijden om de titel Archi-Idol 2008. De Archi-Idols worden ondergebracht bij Twentse architectenbureaus waar ze begeleid worden door deskundige architecten en tekenaars. De geselecteerde idols werken (mee) aan een ontwerpogave waarin alle fases van het ontwerpen voorkomen, zoals het analyseren van de opdracht, de vorming van het concept, schetsen, tekenen, materialiseren en presenteren. De ontwerpogave kan een gebouw betreffen maar bijvoorbeeld ook een stedelijk of landelijk vraagstuk.

De voorselectie vond - na een wervende oproep met posters e.d. - plaats op de scholen in november 2007 en behelsde het ontwerpen van een droomhuis. Dit ontwerp, in de vorm van schetsen, tekeningen, maquettes, computeranimaties, fotocollages o.i.d., wordt beoordeeld door een jury bestaande uit de vakdocenten en enkele aan het project deelnemende architecten. De finale vindt plaats in de maanden januari t/m maart 2008 als de geselecteerde idols op de verschillende bureaus voor een dagdeel per week aan de slag gaan. In deze periode komen ze een aantal keren bij elkaar voor tussenpresentaties, workshops, excursies (o.m. naar projecten, producenten en bouwmaterialenhandels), lezingen over o.a. architectuurgeschiedenis en instructies over tekenprogramma's. De vorderingen en gebeurtenissen zijn via een op te zetten weblog te volgen. De finale bestaat uit een eindpresentatie in de vorm van een expositie waarbij bezoekers zoals ouders, medeleerlingen en andere geïnteresseerden hun stem kunnen uitbrengen. Een vakjury (vakdocenten en architecten) beoordelen de resultaten. Op een spetterende finaledag geeft de vakjury hun commentaar op de resultaten en kan vervolgens het publiek hun definitieve stem uitbrengen waarna de Archi-Idols 2008 bekend wordt gemaakt.

De winnaar krijgt naast 'eeuwige roem' een laptop voorzien van de gebruikelijke programmatuur om de ambitie van ontwerper waar te kunnen maken.

locatie Balengebouw, Enschede / Dalmede, Hengelo..

doelstelling Met het programma Archi-Idols 2008 wordt vooral een beroep gedaan op middelbare scholieren die belangstelling hebben voor creatieve vakken. De leerlingen krijgen met het programma een snuffelstage aangeboden in een alternatieve en eigentijdse vorm. De deelnemende architectenbureaus krijgen jonge enthousiaste mensen in huis die een mogelijke potentie zijn voor de toekomst.

doelgroep Middelbare scholieren en hun achterban en de Twentse architectenbureaus.

droomhuis | kaartenhuis

ArchitectuurcentrumTwente

vakjury

Over De Gezanten *gezanten*

Gehele jaar

ArchitectuurcentrumTwente

De Gezanten is een initiatief van het Architectuurcentrum Twente waarin het zich ten doel gesteld heeft als opdrachtgever op te treden om kunstenaars te vragen ten tijde van de festivals en manifestaties in Enschede een (tijdelijk) ruimtelijke bijdrage te leveren.

Vijf jonge kunstenaars, vormgevers, architecten woonachtig of opgeleid in Enschede kwamen in aanmerking om op uitnodiging één of meerdere voorstellen te doen die aansluiten bij de mentaliteit van het festival, waarmee hun project gelijktijdig zichtbaar zal zijn in de stad.

DE GEZANTEN zijn interventies die een festivallocatie op onverwachte wijze verbindt met de stad. Het Architectuurcentrum Twente is nieuwsgierig naar eigenzinnige opvattingen over stad en stedelijkheid, over architectuur en cultuur van Enschede. De volgende gezanten hebben deelgenomen aan het project:

I Gerco Lindeboom en Danny Jeroense *Undercoverkunst*
Het AKI-festival is het jaarlijkse, thematische feest dat de kunstacademie geeft voor de stad. Dit jaar werd het gehouden in een leegstaande textiel fabriek die mogelijk in de toekomst de kunstacademie zal huisvesten. Thema dit jaar is De kleine utopie, de naam van een denkbeeldige, volmaakt gelukkige staat. Een metafoer die sir Thomas More in 1516 introduceerde om zijn kritiek op de toenmalige maatschappij vorm te geven. De schijnbare gelukzaligheid van het droombeeld wordt door de kunstenaars Gerco Lindeboom en Danny Jeroense in verband gebracht met mythische plaatsen waar het leven hemels zou zijn. Zij willen dit bereiken door gebruik te maken van aanwezige infrastructuur, communicatie en openbaar vervoer, en daarmee de beleving van een plek te veranderen. 'Gewone' plekken, als een busstation, een braakliggend landje, worden gekoppeld aan imaginaire locaties die staan voor een idee. Zij sluiten daarmee aan bij de vraag die het festival centraal heeft staan: "Zijn wij in staat een nieuwe wereld te creëren op het snijvlak van werkelijkheid en fantasie?" Door omstandigheden is het niet gelukt de zes voorstellen van

Gezanten I binnen de tijd van het AKI-festival te realiseren. Het Architectuurcentrum Twente heeft zich blijvend ingezet om de stad met een werk uit Gezanten I te verrijken.

Buslijn Utopia Het busstation aan het Centraal Station is een belangrijke centrale locatie van de stad Enschede. Zowel vanwege de architectonische waarde (in 1998 kreeg het project de Omgevingsarchitectuur publieksprijs) als de stedelijke functie: bewoners en bezoekers worden via dit centrale punt de stad in- of uitgeleid. Door een eenvoudige ingreep op de informatiezuilen wordt deze locatie ingezet als een suggestie voor een route naar Utopia: tussen de namen van de verschillende wijken die de stadsbussen aandoen verschijnt de eindbestemming Utopia. De bus er naar toe echter niet. De monumentale informatiezuilen vormen een stedelijke undercover sculptuur/installatie en een verbinding tussen deze stedelijke locatie en een imaginaire plek.

2 Marina Weddeling *Dreamteam & Backpacker*

Inspiratie en locatie Kenmerkend aan Enschede is de constante verandering van de stad zelf. Er wordt gebouwd, vernieuwd, veranderd waar je ook kijkt. Enschede is in beweging. Enschede leeft. De wijk Roombeek is daar een uitstekend voorbeeld van. Hier is te zien hoe kleurrijk en individueel een wijk kan zijn. Het Balenfestival vindt plaats in de wijk Roombeek. Weddeling heeft ervoor gekozen haar ontwerpen in het groene centrum van dit gebied te plaatsen. Elk ontwerp heeft als locatie het grote groene grasveld naast het Balengebouw. De 'backpacker' en het 'dreamteam' zijn allemaal geschikt voor buiten en kunnen tegen een regenbui.

Dreamteam In een nieuwbouwwijk wonen nieuwe bewoners. Om je er echt thuis te voelen duurt soms een tijdje. Tijdens de bouwfase en ook tijdens de verhuizing ben je druk bezig met een heleboel dingen. Daar kun je 's nachts wakker van liggen. Als je in zo'n moment naar je 'dreamteam' kijkt, waarin je ligt na te denken, weet je meteen dat je niet de enige bent met dit soort problemen. Iemand anders, dus die eigenaar van het bedovetrek, die bij die van jou aansluit, zal jouw problemen vast wel kennen. Je bent niet alleen. Alles komt goed. Maar eerst lekker doorslapen. Welterusten. Het beddenlinnen hangt aan een waslijn, die langs houten palen loopt. Deze zijn in de grond bevestigd. De overtrekken zijn doorgeknipt en vervolgens verzet

weer aan elkaar genaaid. Als een soort branding komt er een zeefdruk op. Bij een waslijnlengte van 90 meter is er ruimte voor 30 overtreksets.

Backpacker De huizen in Roombeek zijn heel divers. Soms uniek, soms een aantal dezelfde types naast elkaar. Hoe verschillend ze ook zijn, ze horen toch samen. Ze zijn wat Roombeek tot Roombeek maakt. Los van elkaar het eigen huisje, samen een wijk. Het ontwerp 'backpacker' zit het eveneens zo in elkaar. De schildpadden zijn groot, klein, groen of geel, het maakt niet uit. Samen zijn ze een grote familie. Met rust, maar toch bewust op weg, heel erg oud te worden. Zoals als de wijk Roombeek ook. De pantsers zijn kunststof schoteltjes, het lichaam is van hardhout, dat in de loop van de tijd gaat vergrijzen. Ter versteviging wordt het schoteltje volgegoten met cement. Door het lichaam heen komt een ijzeren pen, waarmee de schildpad in de grond gefixeerd kan worden.

3 Jasper Niens

Voor het GGOBOT dit jaar gehouden van 13 t/m 16 september, ontwierp de Rotterdamse kunstenaar die o.a. in Enschede is opgeleid, Jasper Niens een installatie. Op het terrein naast Tetem II in de wijk Roombeek staat de installaties opgesteld. Het is een werk waarin de bezoeker via de buitenwand van de figuur naar het midden, een open ruimte van 10 x 10 meter, wordt geleid. De afmeting van de gehele installatie bedraagt 20 x 30 meter, de afstand die wordt afgelegd is twee keer 125 meter (heen en terug), de afstand of de tijd die men nodig heeft is interessant. De kunstenaar wil dat mensen een beetje verdwalen, en daarin elkaar tegen komen, tegelijkertijd verdoemd zijn. En de transparantie van de wanden speelt een rol, hoe meer men naar het midden toe beweegt, hoe minder men ziet van de omgeving. In de grote open ruimte in het midden aangekomen ziet men de omgeving niet meer, maar wel de bezoekers die in de buitenste ring lopen.

4 Jan Lee Owen Jonker

Voor het ROCKARTY dit jaar gehouden van 19 t/m 23 september, ontwierp de Canadese kunstenaar o.a. opgeleid in Enschede aan de DAI, Jan Lee Owen Jonker een drietal panelen. De panelen maken deel uit van het cultuurlint

tussen de Oude Markt en het Balengebouw. Het werk is gebaseerd op de buitengewone interesse die de kunstenaar heeft voor de door een ramp veroorzaakte architectonische structuren. Van deze architectuur zijn geen ontwerpen of tekeningen en ze wijken af van het algemene beeld over architectuur en design. De drie panelen in Enschede, voortgekomen uit de vuurwerkkramp, zijn lijntekeningen die gebaseerd zijn op foto van gebouwen in het Roombeek na de ramp genomen.

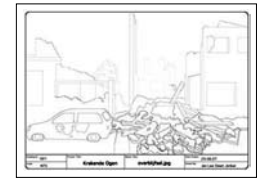
locatie Cultuurlint Oude Markt naar het Roombeek.

5 Tracey Prehay

Project - ConTextile | a project by Tracey Prehay
ConTEXTILE combines architecture, textile, mosaic geometric tile patterns and salvaged material, to form a holistic environment that relate to the social history and cultural heritage of the region. The work will focus on using ideas of fashion and Architecture as a tool for public statement. "By removing the body from clothing and detaching it from the person, clothing is immediately transformed into cloth, a new resource to be utilized." The project consist of two elements, a several workshops at a local School and a final presentation of the artist work.

The Dress The dress is linked together by tear away snaps that are used on athletic pants. When linked together the dress forms a circle architectural structure, with a small opening. The base print on the material forms a loose narrative that is linked together by salvaged objects that are found in second hand shop in and around Enschede. The tile pattern is used as a meeting point for the work to connect, the dresses.

The Workshop The students are asked to collect items that best represent themselves, their values and their goals. Over the span of a two weeks they will create an archive of material (from photographs of family and friends, text from diaries, images from magazines to jewellery and items from their wallets), that will be transform into basic graphic forms, that will then be used to make screen prints on fabric. The textile created by the students will be used as the foundation to create wearable architectural forms, that combine the social history and cultural heritage of the region.

The workshop is an opportunity for Tracey to engage with young people in the area and for the students to be introduced to the Architectuurcentrum Twente projects and different ways of looking at architectural practices. The students' work will be exhibited at a location in the Roombeek area.

Architectuurcentrum Twente heeft de afgelopen jaren een collectie van ruim 600 boeken opgebouwd. Vanaf nu zijn al deze boeken te raadplegen. Ze zijn verdeeld in vijf categorieën met elk vier subcategorieën. Ga naar architectuurcentrumtwente.nl > bibliotheek, klik op een categorie en u ziet de lijst met boeken die daar binnen valt. Als u een specifiek boek zoekt, kunt u gebruik maken van de zoekmachine. Voor het raadplegen van een boek maakt u telefonisch een afspraak: 053 483 79 85.

Programma overzicht 2008

bijlage II

Jonge architecten bouwen *pecha kucha presentatie*

21 februari 2008

Bij de voorbereiding van de in 2007 georganiseerde manifestatie 'Jonge architecten bouwen', bleek niet alleen dat er vooraf veel meer jonge architecten belangstelling hadden voor een te houden presentatie, maar bleek achteraf ook de publieke opkomst veel groter te zijn dan verwacht. Vooral veel potentiële opdrachtgevers toonden belangstelling. Dit is een stimulans om ook in 2008 een soortgelijke manifestatie te organiseren.

Veel jonge, net afgestudeerde architecten starten na hun opleiding een carrière als ontwerper binnen een bestaand bureau, maar velen beginnen direct of na een kort dienstverband een eigen bureau. Ook in Twente doet zich dit fenomeen voor. Wie zijn zij en hoe kunnen zij zich profileren in een markt waarin concurrentie een steeds grotere rol speelt? Het Architectuurcentrum wil een podium bieden voor de jonge, startende Twentse architect waar zij hun ontwerpvisie kunnen etaleren. Met deze schouw van Twents talent wordt een blik geworpen in de toekomst en de mogelijke inrichting van stad en land. Maximaal 6 tot 8 jonge architecten worden uitgenodigd om in een 'pecha kucha', een hooguit 15 minuten durende 'Stand-up architects' met een snelle beeldpresentatie zichzelf te presenteren. Thema's: waarom wilde je architect worden, wat is je persoonlijke ambitie en wat is je eigen visie op architectuur en hoe heb je die al kunnen concretiseren. Hun presentatie zal samengaan met een mini-expositie van de door deze zelfde groep jonge architecten gemaakte panelen en/of maquettes waarin hun visie nader wordt verklaard.

locatie Nader te bepalen.

doelstelling Jonge architecten een podium bieden om zichzelf te presenteren aan het publiek en vakgenoten. De jonge Twents ontwerptalenten komen zo in beeld waardoor een vernieuwing in de Twentse architectuur wordt gestimuleerd.

doelgroep Breed publiek, particuliere en professionele opdrachtgevers (ontwikkelaars, aannemers, gemeenten), vakgenoten (architecten, ontwerpers e.d.).

Het verstedelijkte landschap *discussie en expositie**Over Edge cities & blurred landscape**of Woonlandschappen & verstedelijkt landschap.*

17 april 2008

Als je reist in Frankrijk dan ontmoet je vaak prachtige streken met daarin kleine dorpen die het uiterlijk hebben van oude compacte steden. Deze kleine stadjes versterken het gevoel van contrast en grote schoonheid. Onze Twentse dorpen en buurtschappen worden steeds minder compact en onderscheiden zich niet zoveel van de grote Twentse steden met hun “suburbane” stadsranden. Wij weten in Twente blijkbaar geen raad met de stedelijke cultuur. Sommigen noemen Twente zelfs een verstopspel voor 700.000 mensen in een coulisselandschap. Wat brengt de toekomst? Staan we voor een keuze tegen de achtergrond van sociografische krimp en kenniseconomie? Zou met een meer stedelijke instelling een echte unieke Twentse stad kunnen ontstaan? Een stad waarin het landschap een nog grotere rol speelt dan nu?

De steden zijn niet meer het vanzelfsprekende brandpunt van het dagelijkse leven in het stadsgewest Twente. Het is de eigen woning die tegenwoordig de centrale uitvalsbasis vormt van waaruit de huishoudens relaties aangaan met plekken binnen en buiten het stadsgewest. In termen van het planbureau: Het nieuwe ommeland biedt de mogelijkheid tot een parttime stedelijke leefwijze.

En mensen zijn blijkbaar op zoek naar “sacrale” ruimten. Juist door de versnelling van de kenniseconomie wil men wonen in meer rustige situaties die lijken op de Amsterdamse grachtengordel of het Utrechts Museumkwartier op zondagmorgen (Gert de Roo spreekt over LILA: Living in Leisure-rich Areas.).

Het Architectuurcentrum Twente wil een aantal belangrijke scenario's voor het verstedelijkte landschap van Twente laten zien. Alternatieve denkrichtingen voor verstedelijking. Verdediging van een aantal uiteenlopende scenario's. Te denken valt aan concepten uit Los Angeles (VS), Vorarlberg (Oostenrijk), de Midlands (Engeland), Frankfurt (Duitsland), Kopenhagen-Malmö (Denemarken) en dergelijke.

Geïnteresseerd zijn we naar de architectuur van deze denkrichtingen. Zowel de stedenbouwkundige-

landschapsarchitectonische uitwerking op de schaal van het stadsgewest (de netwerkstad), als juist op het lagere schaalniveau van de architectuur van de woning en het erf.

Interessant is de vraag hoe de scenario's zich verhouden tot de actuele masterplannen van de Twentse gemeenten.

Zijn die masterplannen hoopvol voor de identiteit en toekomstmogelijkheden van Twente?

locatie In een nader te bepalen mooi compact dorp/stadje zoals Bornerbroek, Ootmarsum, of in de hoogste woontoren van Twente.

doelstelling Het onder de aandacht brengen van de doorgaande verrommeling en verstedelijking van het Twentse platteland. Kansen laten zien bij de beschouwing van Twente als één grote stad. Een aantal belangrijke scenario's voor verstedelijking van het landschap over het voetlicht brengen. Dit confronteren met de bestaande masterplannen en toekomstplannen van de Twentse gemeenten. Inspirerende uitwerkingsvoorbeelden laten zien op het niveau van het architectonische detail en het hogere schaalniveau van het gewest.

doelgroep Breed publiek: adviseurs, beleidsmakers, planologen, landschapsarchitecten, stedenbouwers, bestuurders, projectontwikkelaars, belangstellenden

Park Twente *werkopdracht**De activiteit 'Park Twente' vormt een tegenhanger**(en als zodanig een samenhangend onderdeel)**van de eerdere activiteit 'Het verstedelijkte landschap'.***opdracht** start februari 2008**presentatie** 15 mei 2008

Door veranderend gebruik van de boerderij en zijn omringend land ontstaat de vraag wat een nieuwe betekenis van het landschap voor de omgeving kan zijn. Met het wegvallen van de agrarische functie verdwijnt voor een groot gedeelte ook een karakteristiek van het landschap. Verdwijnt hiermee in de toekomst de kreet 'de boeren uit het Oosten'? Kan dit stigmatiserende beeld van de regio Twente en zijn bewoners in een positief scenario gebruikt worden voor een nieuwe economische rol van zijn landschap? Kunst, cultuur en landschaparchitectuur kunnen bijdragen aan

de bloei van een toeristische industrie van Twente. In 'Wij zijn Twente, bestuurlijk manifest' van Regio Twente is nauwkeurig vastgelegd wat de karakteristieken en functies van het Twentse landschap zijn.

In het door het Architectuurcentrum Twente voorgestelde scenario 'Park Twente' zou aan ieder van de 14 gemeentes van Twente gevraagd worden een gebied aan te wijzen binnen hun gemeentegrens, dat kenmerkend is voor het Twentse landschap. Deze 14 gebieden vormen vervolgens een basislaag van een regionaal landschap. Een nader te definiëren nieuwe laag, gevormd uit kunst, cultuur en landschapsarchitectuur, wordt aan deze basislaag van het regionaal landschap toegevoegd. Hiermee verwordt het Twents landschap tot een bezoekerspark/Park Twente. Toerisme zou eenzelfde soort gelaagdheid kunnen hanteren waarbij een historiserend en een soort romantisch beeld van het boerenleven wordt verenigd met hedendaagse ontspanning. Er kan dan gesproken worden dat er gerecreëerd gaat worden bij 'de boeren uit het Oosten'. Hierbij gaat om het 'dramatiseren' van Twente, het in beeld brengen van de verschillende betekenislagen van Twente.

Dit door het Architectuurcentrum Twente omschreven scenario dient als leidraad voor een uit te schrijven opdracht aan een nader te bepalen landschapsarchitect/-kunstenaar (type Adriaan Geuze, Michael van Gessel, Jurgen Bey). Gedurende het ontwerpproces vindt enkele malen een feedback plaats door een panel bestaande uit directbetrokkenen uit Twente. Afronding d.m.v. planpresentatie aan publiek met aansluitend debat. Van het plan zal een boekje worden gemaakt.

locatie Boerderij van familie Kuks te Nutter.

doelstelling Door het uitzetten van een werkopdracht tot de uitwerking van een scenario komen. De werkopdracht wordt tijdens het proces gevoed door een discussiepanel en te volgen via internet. Het uiteindelijke resultaat wordt gepresenteerd in een lezing en in een boekje en is de opmaak voor een eerste opstap het 'Park Twente'.

doelgroep Bewoners van Twente, bestuurders en beleidsmakers van de 14 gemeenten van Twente en ondernemers op het gebied van toerisme uit Twente.

Dag van de Architectuur 2008 - Roombeek

20 en 21 juni

Het door de BNA vastgestelde thema voor 2008 is 'Politiek en Architectuur'. Omdat het Architectuurcentrum Twente in 2007 dit onderwerp reeds behandelde in de manifestatie 'Bouwen voor het Bestuur', heeft de programmaraad in samenspraak met de commissie bestaande uit leden van de BNA Kring Twente, besloten om de Dag van de Architectuur 2008 te weiden aan de oplevering van Roombeek. Twee dagen lang allerlei activiteiten rondom de Enschedese wijk Roombeek: lezingen, seminars, workshops, exposities, rondleidingen, open-deur-dagen etc. Naast de BNA Kring Twente is Rein van der Lugt, cultuur-intendant van de gemeente Enschede, en het projectbureau Roombeek betrokken bij de organisatie en realisatie van de manifestatie die een landelijke betekenis zal krijgen en waarvoor internationale sprekers worden uitgenodigd.

locatie Roombeek te Enschede.

doelstelling Het brede publiek interesseren en enthousiasmeren over het thema architectuur en stedenbouw. Professionals te informeren over de bereikte resultaten op stedenbouwkundig, architectonisch en bestuurlijk terrein bij de herbouw van een door een ramp verwoeste binnenstedelijke woonwijk.

doelgroep Breed publiek en professionals.

Architectuur Actueel: image-building(s)

25 september 2008

De steden in Twente transformeren in hoog tempo. In het tijdperk van de netwerkstedelijkheid wordt hard gewerkt aan het imago van de verschillende steden. Oorzaak is onder andere de noodzaak tot verbetering van de eigen, veelal individuele economische positie. Bestuurders ervaren dat hun steden steeds vaker onderwerp van concurrentie zijn. Hoe de investeerders, inwoners, bedrijven te trekken en binden...

Deze stedelijke conditie, die nu enkele decennia gaande lijkt te zijn, heeft begrippen als 'citymarketing' en 'citybranding' tot gemeengoed gemaakt onder de bestuurders. Gevolg hiervan is dat er naast een groeiende samenwerking op het niveau van de 'Netwerkstad Twente', tegelijkertijd sprake is van een vergroting

van het onderscheidend vermogen van steden. In deze toenemende stedelijke concurrentiestrijd veranderen binnensteden in hoog tempo in consumptieve vermaakomgevingen, en worden nieuwe woongebieden gehistoriseerd en gethematiseerd. Daarnaast worden hoogbouwprogramma's en grootstedelijke projecten gerealiseerd om de regionale reikwijdte te vergroten. Hierbij wordt 'Architectuur' ingezet als middel ter vergroting van het 'wow-effect' en daarmee, zo wordt aangenomen, het aanzien van de stad.

Om meer inzicht te krijgen op deze stedelijke transformatieprocessen en de veranderende betekenis van Architectuur organiseert het Architectuurcentrum Twente een avondprogramma waarin uitgenodigde sprekers aan de hand van een aantal strategisch gekozen projecten dieper ingaan op de drijfveren van totstandkoming, de verschijningsvorm in relatie tot de directe omgeving en hun belang voor de stad.

locatie In een van de geselecteerde voorbeeldprojecten of in de skylounge van een van de recentelijk gerealiseerde hoogbouwprojecten.

doelstelling Verwerving van inzicht in de hedendaagse stedelijke conditie en de veranderende inzet van Architectuur.

doelgroep Breed publiek, wethouders, ambtenaren, stedenbouwers, architecten, projectontwikkelaars, corporaties, geïnteresseerden in ruimtelijke ontwikkeling.

Geslaagd Ontwerp 2008 (1-10) *expositie*
september/oktober 2008

In 2008 wordt voor de tiende keer de jaarlijkse tentoonstelling Geslaagd Ontwerp georganiseerd. De tentoonstelling laat toonaangevend afstudeerwerk zien van jonge ontwerpers die een opleiding hebben gevolgd binnen Nederland (architectuur, industrieel ontwerpen, landschapsarchitectuur, stedenbouw en interieur) en waarvan de ontwerper of het ontwerp een relatie heeft met Twente. 15 tot 20 net afgestudeerde studenten zullen geselecteerd worden en uitgenodigd worden deel te nemen aan de expositie.

Omdat in 2008 de tentoonstelling 'Geslaagd Ontwerp' voor de tiende keer wordt georganiseerd, zal naast de reguliere jaarlijks tentoonstelling (nr. 10) aan eerdere exposanten gevraagd worden

om hun eindexamenwerk van destijds (in één van de afgelopen negen jaren) nogmaals in te brengen en nu vergezeld gaand van een recent werk. Zo kan de ontwikkeling van de deelnemers getoond worden en kan het publiek vaststellen in hoeverre het destijds beloofde 'aanstormende' talent inderdaad gearriveerd is. De tentoonstelling zal daardoor ongeveer drie keer zo groot worden als een reguliere 'Geslaagd Ontwerp'.

locatie Nader te bepalen geschikte expositieruimte in Twente.

Playtime op 52°16'NB / 6°38'OL

6, 7 en 8 oktober 2008 *masterclass*

30 oktober 2008 *publiekspresentatie*

Als vervolg op een beproefd concept worden ook in 2008 studenten van de verschillende landelijke HBO en universitaire afstudeervarianten uitgenodigd om in teams mee te ontwerpen aan de toekomst van Twente. In 2008 staat het 'Twents verlangen' centraal. De opdracht van de masterclass gaat over het verlangen naar een nu nog gedroomde plek om te recreëren. Nu gaat het eens niet over het bestaande Twentse landschap maar over een nieuw toe te voegen landschapselement. Locatie is de zijtak van het Twentekanaal richting Almelo. De komst van het bedrijvenpark XL in deze omgeving is mede aanleiding voor deze locatiekeuze. Het kanaal ontbreekt het aan programma en kracht om mensen te verleiden tot verpozing. De locatie heeft geen naam en identiteit, vandaar de gekozen titel 52°16' NB / 6°38' OL (een verwijzing naar de geografische ligging).

De opdracht luidt: bedenk een concept en geef deze vorm, waardoor de plek een brandpunt wordt voor de Twentse dagrecreatie. Ingrediënten: water en zo'n typisch kanaalprofiel met grote bomen en verder de leegte.

De werkstukken bevatten zowel stedenbouw/landschapsontwerp, architectuur/gebouwontwerp als ook het gedroomde programma. (seizoen, tijdelijkheid/permanent, gebouwen, follies, activiteiten, leisure, ontmoeting, landschap, sensatie, romantiek, feesten, eten/drinken, dag/nacht, sport, loungen etc. etc.). De werkstukken worden in een slotmanifestatie onder de aandacht van het publiek gebracht. Voor de masters- de begeleiders van de teams- worden landelijk bekende ontwerpers gevraagd.

locatie Eindpresentatie in Delden.

doelstelling Aandragen van hedendaagse frisse ideeën voor recreatie en landschapsgebruik en aanzwengelen van het debat hierover.

doelgroep Brede benadering van burgers, beleidsbepalers, bestuurders en ontwerpers alsmede scholieren en studenten.

Het water komt eraan! *discussie*

27 november 2008

De klimaatverandering heeft grote gevolgen voor de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland. Weerkundigen verwachten meer neerslag per jaar, meer plaatselijke stortbuien, een grotere aanvoer van water via de grote rivieren en een stijging van de zeespiegel. Er moet meer ruimte gereserveerd worden om al dat water kwijt te kunnen en zelf droge voeten te houden. Steeds meer moeten we water gaan beschouwen als een leidend principe dat structuur geeft aan bestemming, inrichting en gebruik van de ruimte. Dit betekent dat ruimtelijke keuzen nadrukkelijk moeten worden afgewogen tegen eisen die het (te verwachten) water aan ons oplegt. Door watersystemen opnieuw in te richten ontstaan nieuwe impulsen voor de inrichting van Nederland. Die impulsen moeten inspelen op de trage processen en trends die zich bijna onmerkbaar op de langere termijn voordoen (zoals klimaatverandering, zeespiegelstijging, erosie en sedimentatie). Er kunnen een aantal voorbeeldprojecten worden genoemd die op landschappelijk en bovenstedelijk niveau in en buiten Twente vorm hebben gekregen. Allereerst 'de Doorbraak', het paradepaardje van Waterschap Regge en Dinkel (het project was genomineerd voor de Gouden Piramide 2007). Het is niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk een ware doorbraak omdat het project ook gerealiseerd is. Het zit namelijk in de hoofden van de Nederlander dat er met water ontworpen wordt. Alleen, op de hoge zandgronden van Twente ziet men dit op een heel andere schaal dan in de polders elders in Nederland. De Twentse beeksystemen zijn altijd heel beperkt aangepast, maar wél met verstrekkende gevolgen. Zo heeft het rechte trekken van sloten bijvoorbeeld tot verdroging geleid. Het project de Doorbraak is in schaal en in denken nieuw voor Twente. Het tracé is voor een deel geheel nieuw. Het systeem is simpel maar nog nooit zo in Twente toegepast

ten behoeve van iets anders dan de landbouw. Het is gedaan ten behoeve van het watersysteem!

Een tweede project is de Groene Mal. Dwars door Nijverdal ontstaat een schitterend ecologisch en hydrologisch paradijs met stadsparkallure. Het waterschap is ook met een bruggenproject bezig, waarbij het landschap de vormgeving van bruggen bepaalt in een wandelroute rond de beek!

Het derde voorbeeld: de bewoners van Deurningen hebben een ecologische verbindingzone gerealiseerd midden in de tuinen van bewoners. Het proces is al fantastisch maar het resultaat spreekt écht tot de verbeelding. De betrokkenen zijn dan ook enorm enthousiast.

De visiekaart Modderbeek speelt weliswaar niet in Twente, maar geeft aan hoe ver het ontwerpen van water kan gaan. Er zijn ook Twentse voorbeelden te noemen. Het waterverhaal speelt niet alleen op het niveau van het landschap. Ook in de steden krijgt het water weer meer een gezicht. Zo is Hengelo al jaren bezig de beken weer zichtbaar te maken in de stad. In Enschede wordt de Roombeek weer zichtbaar gemaakt. Almelo gaat het water middels een jachthaven meer naar de binnenstad halen.

Ook in de Twentse steden komt het water eraan.

doelstelling Lezingenavond die de state-of-the-art laat zien van het ontwerpen aan water in Twente op verschillende niveaus. Behalve veel informatie over nieuwe manieren van ontwerpen, kan de avond ook ideeën en initiatieven voor water in Twente opleveren.

doelgroep Breed publiek: landschapsarchitecten, stedenbouwers, architecten (gemeentelijke) bestuurders, ambtenaren, adviseurs, ontwikkelaars en het brede publiek.

Architectuurcentrum Twente

Deurningerstraat 6, 7514 BH Enschede

tel 053 483 7985
fax 053 431 2490
e-mail info@architectuurcentrumtwente.nl
www architectuurcentrumtwente.nl

tekst Tom de Vries e.a.
grafische vormgeving Jo Molenaar bNO, deel 4 ontwerpers, Enschede
fotografie omslag en titelpagina Johan Ghijsels GKf
fotografie binnenwerk Architectuurcentrum Twente, Charis Buttner,
Clemens Jongma, Jo Molenaar, e.a.

voorzijde omslag
achterzijde omslag

Openbare bibliotheek Hengelo | MAS architectuur
Twence Vuilverbranding, Hengelo | NIO architecten